

Att förstå, förebygga och hantera kränkningar

- en av förskolans viktigaste uppgifter

Av: Erika Ahlberg & Malin Breet Troili

Handledare: Daniel Bodén

Examinator: Karin Engström

Södertörns högskola | Interkulturell lärarutbildning mot förskola, erfarenhetsbaserad

Självständigt arbete 15 hp

Utbildningsvetenskap C | vårterminen 2021

SÖDERTÖRNS HÖGSKOLA | STOCKHOLM
sh.se

Abstract

Titel: To understand, prevent and deal with violations - one of the preschool's most important tasks.

Most people tend to associate the concepts of bullying and abuse between children with something that occurs mainly in school. Research shows the prevalence of abuse and bullying among children already in preschool age with the risk of serious consequences later on. According to the National Agency for Education (Skolverket 2018), the preschool has assignments regarding values-related issues and to establish measures to prevent violations. Our study shows preschool teachers' experience of the phenomenon of abusive treatment and bullying among preschool children.

Research shows that children who experience bullying are in need of the support of both guardians and professionals so that the difficulties they experience will not follow them later in school age and perhaps even later in life. On the other hand, both previous research and our own study, indicate that guardians often do not know about the preschool's work to counteract abusive treatment.

Authors: Erika Ahlberg & Malin Breet Troili.

Keywords: Preschool, abusive treatment, violations, bullying, values education, social skills, equal treatment

Förord

Vi vill passa på att rikta ett särskilt tack till några personer som varit betydelsefulla för vårt arbete med studien. Stort tack till de förskollärare som har ställt upp med att svara på våra intervjufrågor och deltagit i vår undersökning. Det har varit både lärorikt och intressant att få ta del av er kunskap, erfarenhet och reflektioner. Tack till Daniel Bodén, vår handledare och vägledare genom uppsatsskrivandet och tack till våra medstudenter som kommit med givande synpunkter, perspektiv och idéer som har inspirerat oss. Framförallt vill vi rikta tacksamhet till examinator Karin Engström som varit ett stort stöd och vägledare i slutskedet av uppsatsen.

Stockholm, maj 2021

Erika Ahlberg & Malin Breet Troili

Innehållsförteckning

Abstract

Förord

1. Inledning och problemområde	3
1.1 Problemområde	4
2. Bakgrund	4
2.1 Förekomsten av kränkningar bland förskolebarn	5
2.2 Barns utveckling	7
2.3 Barns perspektiv	7
2.4 Konflikthantering och förebyggande åtgärder	8
2.5 Samverkan med vårdnadshavare	9
2.6 Reflektion och kompetensutveckling	9
3. Syfte och frågeställningar	10
3.1 Syfte	10
3.2 Frågeställningar	10
4. Tidigare forskning	10
4.1 Förskolans arbetssätt	11
4.2 Samverkan med vårdnadshavare	11
5. Teoretisk utgångspunkt	12
5.1 Fenomenografi	12
5.2 Didaktiska frågeställningar	12
6. Metod	14
6.1 Förstudie	14
6.2 Datainsamlingsmetod	15
6.3 Urval	15
6.4 Bearbetning och analysmetod	16
6.5 Reliabilitet, validitet och generaliserbarhet	17
6.6 Etiska överväganden	18
6.7 Metoddiskussion	18
7. Resultat och analys	20
7.1 Definition och användning av begreppen kränkning, konflikt och mobbning	20
7.1.1 Kränkning - ett svårdefinierat begrepp i en förskolekontext	21
7.2 Barns utveckling	22
7.2.1 Empati, problemlösning och självsäkerhet – viktiga sociala färdigheter	24
7.3 Att stötta barnens samspel och kommunikation	25
7.3.1 Pedagogens förhållningssätt	26

<i>7.4 Förebygga konflikter och kränkningar genom pedagogiskt arbete</i>	27
7.4.1 Att arbeta förebyggande med hjälp av den pedagogiska miljön och leken	28
<i>7.5 Barns delaktighet</i>	29
7.5.1 Barns delaktighet - ett kollektivt lärande av värdegrunden	30
<i>7.6 Samverkan med vårdnadshavare</i>	31
7.6.1 Vikten av – och svårigheterna med, att samtala om kränkningar med vårdnadshavare	32
<i>7.7 Organisatoriska förutsättningar</i>	33
7.7.1 Möjligheten till kollegial samsyn och att vara en närvarande pedagog	35
8. Slutdiskussion och slutsatser	36
8.1 Förskolläraarnas definition och upplevelse av konflikter och kränkningar	36
8.2 Förskolläraarnas värdegrundsinriktade arbets sätt i syfte att motverka kränkande behandling	36
8.3 Samverkan mellan förskola och hem	38
8.4 Förutsättningar för ett värdegrundsinriktat arbets sätt	38
8.5 Värdegrundsarbetet i förhållande till de didaktiska frågeställningarna kring vad?, varför? och hur?	39
9. Vidare forskning	40
10. Litteratur och källor	
10.1 Litteratur	
9.2 Otryckta källor	
10. Bilagor	
10.1 Bilaga 1 – Förstudie	
10.2 Bilaga 2 - Intervjuunderlag	
10.3 Bilaga 3 - Informerat samtycke	

1. Inledning och problemområde

De flesta skulle kanske förknippa begreppen mobbning och kränkningar mellan barn med något som förekommer främst mellan barn i skolan. Men hur upplever förskollärare kränkningar och mobbning bland förskolebarn? Forskning visar på förekomsten av kränkningar och mobbning bland barn redan i förskoleåldern, med risk för allvarliga konsekvenser. Förskolan har, enligt Skolverket (2018), ett uppdrag kring värdegrundsrelaterade frågor och att upprätta åtgärder för att förebygga kränkningar.

Lansing Cameron och Bobo Kovac (2017) har utforskat och jämfört vårdnadshavares och pedagogers perspektiv på mobbning. I deras studie framkommer det att barn som upplever mobbning är i behov av både vårdnadshavarnas och professionellas stöd för att svårigheterna som de upplever inte ska följa med dem senare upp i skolåldern och kanske ännu längre fram i livet. Även i läroplanen lyfts frågan kring samarbete mellan förskola och vårdnadshavare och att förskolan och vårdnadshavare tillsammans behöver diskutera förskolans regler och förhållningssätt (Skolverket 2018). Varje år skickas en enkät ut till vårdnadshavarna för att få en inblick i deras åsikter om förskolan. Vi har observerat att flertalet vårdnadshavare ofta svarar ”Vet inte” på påståendet, som enligt enkäten *Våga Visa*, formuleras: ”Förskolan arbetar medvetet mot kränkande behandling som t.ex. mobbning”. Förskolor använder sig av olika sorters enkäter och hur frågan är ställd skiljer sig därför. Dock så finns motsvarande frågeställningar och svaren i de enkäter vi har undersökt vittnar om detsamma - att vårdnadshavarnas uppfattningar om förskolornas arbete med att motverka kränkande behandling är bristfällig. Detta ger oss anledning att studera hur arbetet med att hantera och motverka kränkningar ser ut.

Det här är en empirisk studie som handlar om förskollärares uppfattningar om och hantering av kränkningar bland barn i förskolan och är uppbyggt utifrån didaktiska frågeställningar kring *vad?*, *varför?* och *hur?*. Studien ger en inblick i *vad* som anses som kränkande behandling i förskolan, *varför* ett värdegrundsriktat arbete med syfte att förebygga kränkningar är viktigt samt *hur* det förebyggande arbetet ser ut.

1.1 Problemområde

Att flertalet vårdnadshavare svarar osäkert kring kännedomen om förskolans arbete mot kränkande behandling, gör att det blir relevant att studera vad förskolornas arbete med att motverka kränkande behandling innebär. Vi ställer oss frågande till samsynen kring begreppet kränkningar och vad det betyder i en förskolekontext. Medvetenheten om förskolornas arbete att motverka kränkande beteende tycks många gånger saknas hos vårdnadshavare, men återspeglas det i hur medvetenheten är bland förskollärare? Förekommer det systematiska och förebyggande arbete som krävs för att motverka och förebygga att kränkningar sker? Och om samverkan mellan förskola och hem har relevans i frågan - hur ser då samarbetet ut?

För att understryka frågans relevans vill vi här synliggöra några av de konsekvenser som ett bristfälligt arbete med att hantera kränkningar har för barnen. Skolverket (2019; 2020) skriver att forskning visar på att psykisk hälsa och välbefinnande påverkar barns förmåga att lära sig. Därför är förskolans arbete med att främja barns välbefinnande och motverka att barn mår psykiskt dåligt på grund av kränkningar en grundläggande förutsättning för att barn ska lära sig och utvecklas av undervisningen. Psykisk ohälsa kan ofta leda till att barn har svårt att fullfölja sin skolgång och misslyckad skolgång är en riskfaktor för fortsatt psykisk ohälsa (Skolverket 2019).

2. Bakgrund

Skolverket (2019) definierar att kränkande behandling är ett oönskat beteende eller uppträdande som kränker någons värdighet. Agerandet måste vara både tydligt och märkbart för att definieras som en kränkning enligt lag och den som kränker måste förstå vad den gör och att sättet den uppträder på kan upplevas som kränkande. Samtidigt står det också att det är den person som blir utsatt som avgör om det är kränkande eller ej. När det gäller yngre barn, måste man ta i beaktning att de ofta har svårare att förmedla sina känslor än äldre barn och vuxna har. Exempel på kränkande behandling är ord som är nedsättande, spridning av rykten, hot, förlöjliganden eller av fysisk karaktär så som slag och sparkar. Det kan även visa sig som utfrysning. *Mobbning* är definitionen av när kränkande behandling eller trakasserier förekommer vid upprepade tillfällen. *Trakasserier* är när en kränkning sker i samband med någon av diskrimineringsgrunderna. Dessa diskrimineringsgrunder är: etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, kön, könsidentitet eller uttryck, sexuell läggning och ålder. *Diskriminering* handlar om att missgynnas eller kränkas utifrån

någon av de sju diskrimineringsgrunderna. I vår studie har vi valt att fokusera på förskolans arbete med att motverka kränkningar som kan ske mellan barn.

I Skollag 2010:800 framgår det att förskolans huvudman har skyldighet att säkerställa att det genomförs åtgärder som kan förhindra och förebygga att någon utsätts för kränkande behandling. Årligen ska en plan upprättas med en översikt över relevanta åtgärder för det förebyggande arbetet med att förhindra kränkningar av barn. Skolverket (2020) lyfter att det är bra om planen har med en beskrivning av hur barnen kan göras delaktiga i arbetet. Förbud mot kränkande behandling gäller att huvudman eller personal inte får utsätta ett barn för kränkande behandling. Om kränkningar sker i samband med förskolans verksamhet har alla förskollärare och annan personal på förskolan skyldighet att anmäla. Anmälningen ska ske skyndsamt till rektor som anmäler vidare till huvudman och de ska så fort som möjligt utreda vad som inträffat. De måste sedan se till att kränkningarna upphör (Skollag 2010:800). Personalen ska inte lägga någon egen värdering i hur allvarlig händelsen är (Skolverket 2020).

I läroplanen står det att förskolans mål är att ge varje barn förutsättningar till att utveckla solidaritet, respekt och förståelse för människors lika värde. Arbetslaget behöver samverka för att stimulera samspelet mellan barnen, finnas som stöd och hjälpa barnen att hantera konflikter, lära sig reda ut missförstånd, kompromissa och visa respekt för varandra. Förskolan ska ge möjligheter för barnen att utveckla förmåga till att ta hänsyn, att vilja hjälpa andra och att kunna leva sig in i andra människors situation. Detta ska ske genom att skapa möjligheter för barnen att reflektera över olika etiska dilemman och livsfrågor. Det är också av vikt att barnen får uppleva sitt eget värde - vilket görs genom att arbetslaget visar respekt för varje individ och skapar ett klimat som är demokratiskt och som möjliggör för barnen att känna samhörighet. I läroplanen står det även att barns förståelse och respekt för rättigheter och skyldigheter i det demokratiska samhället, påverkas av den vuxnes förhållningssätt, hur de pratar om och till någon och hur de är som förebilder (Skolverket 2018).

2.1 Förekomsten av kränkningar bland förskolebarn

En schweizisk studie visar att omfattningen av kränkande beteende bland förskolebarn är i stort sett densamma bland femåringar som skolbarn (Alsaker 2004 se Cosmovici Idsøe & Roland 2019). Hellberg (2019) beskriver att begreppet kränkningar blir mer och mer vanligt i förskolan. Man har bland annat blivit bättre på att synliggöra skillnader i situationer som är mer än bara

meningsskiljaktigheter och konflikter bland barn. Trots det uttrycks en svårighet att fullt ut kunna applicera begreppet i en förskolekontext. Hon påpekar att det krävs att handlingen utförs med avsikt att göra något ont för att klassas som kränkning och *intention* lyfts fram av Cosmovici Idsøe och Roland (2019) som ett bärande begrepp för definitionen. Insikten att handlingen kan få negativa konsekvenser saknas dock bland små barn (Hellberg 2019). Att barnen inte nödvändigt förstår vad kränkningar innebär när de är i förskoleåldern betyder att vi förmodligen behöver förstå kränkningar på ett annat sätt med små barn än de i skolåldern och man behöver ta hänsyn till utvecklingsnivå och kontext (Cosmovici Idsøe & Roland 2019).

För att kunna observera och identifiera kränkande beteenden i förskolan behöver både personalen i förskolan och vårdnadshavarna vara införstådda med skillnaden på kränkningar i skolan och i förskolan samt vad som kan klassas som upprepade kränkningar eller vad som kan räknas som en konflikt, skriver Cosmovici Idsøe och Roland (2019). Exempelvis kan konflikter lösas genom att kompromissa eller förhandla sig fram till en lösning medan en kränkning måste lösas på ett annat sätt. I arbetet med att förebygga kränkande beteende är det viktigaste inte nödvändigtvis att definiera vad som är kränkningar, utan att agera skyndsamt när ett oönskat beteende uppkommer så att det inte eskalerar eftersom även en enstaka kränkning kan utvecklas till mobbning. De vuxna som arbetar i förskolan behöver vara uppmärksamma på tecken som visar på ökad risk att bli utsatt för kränkningar. Det kan exempelvis handla om barn som drar sig undan, är ledsna, inte vill delta i olika aktiviteter, barn som har svårigheter att hitta vänner eller som exkluderas av gruppen.

Att förstå, förebygga och hantera kränkningar, beskriver Hellberg (2019), som kanske en av de allra viktigaste uppgifterna inom förskolan. Det är viktigt att både den som bli utsatt och den som utsätter någon för kränkande behandling får hjälp att komma ur det, menar Cosmovici Idsøe och Roland (2019). Det är inget barnen kan förväntas reda ut på egen hand, utan en vuxen måste finnas till hands för att stötta barnen och leda dem genom sådana situationer. Om kränkningar sker upprepade gånger skapas ett klimat präglad av rädsla, bristande respekt och okänslighet. Här spelar de vuxna en avgörande roll. Vuxna kan både förebygga att det överhuvudtaget uppstår, agera om det inträffar och arbeta för att det inte ska upprepas. Författarna skriver även om hur tidiga insatser har stor betydelse för att vända negativt agerande. Den vuxna behöver låta alla involverade få försöka förklara vad som inträffat och hur de uppfattat situationen. Det handlar om att försöka förstå de olika parternas perspektiv, även om de själva kan ha svårt att uttrycka det. Engdahl och Ärlemalm-Hagsér (2015) tar upp

att barnets språkliga förmåga grundläggs i socialt samspel hos barn i förskoleålder och kan fungera som en skyddsfaktor för psykiskt välbefinnande.

2.2 Barns utveckling

En viktig del i förskollärarens uppdrag är att undervisa barnen i socialt samspel och att utveckla de sociala förmågor som krävs för att själva kunna hantera konflikter. Cosmovici Idsøe och Roland (2019) lyfter fram tre viktiga sociala färdigheter i det förebyggande arbetet med kränkande behandlingar; *empati*, *självssäkerhet* och *problemlösning*. De skriver att lära sig tro på sig själv och känna en sund självssäkerhet innebär att kunna uttrycka känslor och försvara sina rättigheter samtidigt som man visar respekt för andras rättigheter och känslor. En betydande del i arbetet med att förebygga kränkande behandling är att stödja barnen till att känna och tänka empatiskt när en sådan händelse inträffar. Barn som har förmågan till empati kan nämligen förstå hur en kränkande handling kan sårta och risken att de utsätter någon för kränkningar är således mindre, likväl som det finns större sannolikhet att de agerar om de upplever att någon annan blir utsatt för kränkningar. För att stimulera empatiska färdigheter kan man uppmuntra barnen till att försöka sätta ord på och beskriva sina känslor. Respekt och tolerans för andra bottnar i en förståelse för likheter och olikheter och även om alla har saker som skiljer sig åt, är det ingen som uppskattar att bli utsatt för kränkningar.

2.3 Barns perspektiv

Förskollärarens förhållningssätt, barnsyn och förståelse för barns perspektiv har stor betydelse för undervisningen. Vuxna behöver tolka och förstå barn och deras intentioner och hur de upplever olika situationer (Johansson 2011 se Söderlund Wijk 2016). Detta blir relevant i vår fråga kring förskollärares förståelse för kränkningar och vilka undervisningsmetoder som man använder för att motverka att kränkningar sker. Barns perspektiv är inte ett universellt begrepp utan varje barn har sitt eget perspektiv och ett eget sätt att förstå sin omvärld. Det handlar om hur den vuxna uppfattar och bemöter barnen och vilket förhållningssätt den vuxna intar. Här krävs stor förmåga till inlevelse och respekt för att kunna närma sig någon annans perspektiv och intresset att närma sig barns perspektiv hänger samman med vilken barnsyn den vuxna har. Vilken pedagogisk atmosfär som kommer att råda påverkas av de vuxnas engagemang i barns världar och kan bland annat handla om hur den vuxna talar om, eller till barnet. Det har även betydelse hur mycket och på vilket sätt som de vuxna närvarar och interagerar i barns livsvärldar. Även Engdahl och Ärlemalm-Hagsér (2015), tar upp vikten av att reflektera kring

barnsyn: "Kvaliteten i det pedagogiska arbetet hänger samman med en barnsyn som ser barn som medmänniskor och en kunskapssyn som visar tilltro till barns förmågor och kompetens." (ibid. s. 180). Vilket klimat och pedagogisk atmosfär som råder på förskolan är aldrig barnens ansvar, utan de vuxnas. En *samspelande atmosfär* kännetecknas av närvaro och lyhördhet och acceptans för att barn ibland överträder vissa gränser. I en samspelande atmosfär är den vuxne intresserad av att förstå hur barnen upplever en situation (Johansson 2011 se Söderlund Wijk 2016).

2.4 Konflikthantering och förebyggande åtgärder

Kvaliteten hänger samman med personalens kompetens och förmåga att organisera verksamheten, menar Engdahl och Ärlemalm-Hagsér (2015). Förskolans uppgift är att introducera barnen för normer och regler som förstärker det prosociala, vänliga och medmänskliga och ta avstånd från negativa beteenden såsom kränkningar. Alla behöver få känna sig trygga och inkluderade, förklarar Cosmovici Idsøe och Roland (2019). Samtidigt behöver man som vuxen verka som en god förebild och prata med barnen om hur de känner och hur de vill ha det på förskolan. De kan göras delaktiga genom att sätta upp gemensamma regler och få lösa exempel på händelser med kränkningar. Ytterligare förebyggande undervisningsmetoder som kan göras på förskolan handlar om att synliggöra vad en kränkning kan vara och hur det uppfattas och få förståelse för skillnaden att utföra en handling med intentionen att skada eller att råka göra ett misstag. Barnen kan få några fall exempel och berättelser där kränkningar har inträffat. Då kan barnen få förståelse för hur andra upplever och bemöter kränkningar och hur de själva skulle kunna göra i liknande situationer.

I den här studien tittar vi närmare på hur förskollärare undervisar barnen inom likabehandlings- och värdegrundsfrågor. Vi undersöker hur de ser på hur den pedagogiska miljön och leken påverkar barnens möjlighet att samspela, samt hur förskollärarna lär ut strategier till barnen för att motverka kränkande behandling barn emellan. Leken är den viktigaste platsen för barns lärande, poängterar Cosmovici Idsøe och Roland (2019). Vuxna i förskolan måste ha kunskap om hur de kan använda leken för att barnen ska utveckla socialt lärande och lek-kompetens. Genom leken kan man på förskolan observera olika mönster och tendenser i barngruppen, men det är också viktigt att som vuxna själv ledsaga barnen i leken. Speciellt när det handlar om hur barnet försöker ta sig in i leken. Knutsdotter Olofsson (2015) tar upp att: "barn som fått tillfälle att utveckla sin lekförmåga har visat sig kunna tänka och känna sig in i kamraternas situation.

De utvecklar empati och medkänsla och visar respekt för varandras speciella behov” (ibid. s. 151).

Engdahl och Ärlemalm-Hagsér (2015) skriver om den pedagogiska miljöns betydelse för verksamheten. Genom att observera barnen kan pedagogerna inta ett barnperspektiv och utforma en miljö som gynnar samspel, kommunikation och vilja att dela med sig. De använder begreppet *arena* och *levd praktik* för att synliggöra den växelverkan som sker mellan den fysiska omgivningen och de möten som sker mellan människor och miljön. “En sådan tolkning innebär att de förståelser som förskolepersonal har av förskolan som arena har avgörande betydelse för vilken miljö för barns lek, lärande och utveckling som görs möjlig.” (ibid. s. 63).

2.5 Samverkan med vårdnadshavare

I vår studie undersöker vi hur förskolor samarbetar med vårdnadshavare kring konflikter mellan barn, hur de kommunicerar kring kränkande situationer och hur det påverkar vårdnadshavarnas bild av förskolans arbete att motverka kränkande behandling. Cosmovici Idsøe och Roland (2019) skriver om hur även vårdnadshavare behöver känna till vad som definieras som kränkningar och hur de känns igen. Förskolan behöver informera vårdnadshavarna om vilka åtgärder som sätts in och hur kränkningar hanteras. Samarbeten mellan förskola och hem, och att alla drar åt samma håll, har en positiv effekt på det förebyggande arbetet. Förskolan kan också fungera som ett viktigt stöd och ge vägledning till vårdnadshavarna när en situation med kränkningar inträffar, eftersom det ibland kan upplevas känsligt eller svårt att förstå. Samverkan mellan förskola och hem är förskolans ansvar att upprätthålla.

2.6 Reflektion och kompetensutveckling

För ett arbete med likabehandling krävs organisatoriska förutsättningar som möjliggör det. Det krävs både kompetens och en samsyn i arbetslaget. Cosmovici Idsøe (2019) och Roland hänvisar till Lundh m.fl. (2015) när de skriver att ungefär var fjärde förskola som de undersökt ansåg att det fokus som lagts kring upprepade kränkningar till viss del var onödigt och överdrivet. Detta gör att Cosmovici Idsøe och Roland (2019) ställer sig frågande till om det saknas en gemensam förståelse om kränkningar faktiskt äger rum bland förskolebarn och de ser ett behov av kompetensutveckling hos personalen. Om det saknas en samförståelse kan konsekvensen bli att uppmärksamheten riktas åt annat håll än att identifiera och hantera situationer där kränkningar inträffar eller skapar osäkerhet och oenigheter om hur kränkningar

ska hanteras. Sheridan, Sandberg och Williams (2015) lyfter betydelsen av ett gemensamt yrkesspråk för att beskriva vad och varför man agerar och kommunicerar som man gör och menar att det är viktigt att ha en aktiv dialog med såväl barn, kollegor och vårdnadshavare.

Personalens kompetens och förhållningssätt hänger samman med förskolans kvalitet. Även organisatoriska faktorer som miljö och gruppstorlek har betydelse (Pramling Samuelsson 1993 se Engdahl & Ärlemalm-Hagsér 2015). Genom att öva upp sina förmågor, reflektera kring sin barn- och kunskapssyn samt fortbilda sig och öka sina kunskaper, växer kompetensen och genom ökad kompetens ökar även pedagogens engagemang, menar Engdahl och Ärlemalm-Hagsér (2015).

3. Syfte och frågeställningar

3.1 Syfte

Syftet med den här undersökningen är att synliggöra förskollärares uppfattningar av kränkande handlingar på förskolan och att få inblick i hur förskollärare definierar och hanterar fenomenet kränkningar bland barn. Vi har utformat våra frågeställningar för att få syn på hur förskollärare förklarar begreppen, arbetar med - och undervisar barnen i syfte att främja och förebygga kränkande behandling mellan barn, hur barnen görs delaktiga och får inflytande samt hur arbetet kan utvecklas. Samverkan med vårdnadshavare är ytterligare en aspekt som är relevant i det främjande arbetet med kränkande behandling, varför också det kommer att beröras i vårt arbete.

3.2 Frågeställningar

- Vad är förskollärares definition och uppfattningar av kränkande behandling och mobbning på förskolan?
- Hur arbetar förskollärare pedagogiskt med att motverka och hantera kränkande behandling och mobbning?
- Hur ges barnen delaktighet och inflytande i arbetet?
- Hur samverkar förskolan med vårdnadshavare?

4. Tidigare forskning

Tidigare forskning säger att mobbning och kränkningar förekommer på förskolor, trots att begreppen annars ofta förknippas med skola snarare än förskola (Söderström & Löfdahl

Hultman 2017). Barn i förskolan kan både utsätta andra för mobbning och själv vara den som utsätts för mobbning, konstaterar Vlachou, Andreou, Botsoglou & Didaskalou (2011). Författarna beskriver hur lärare dock ofta har svårt att urskilja mobbning från övriga konflikter och att det har visat sig att lärarna ofta är restriktiva med att anklaga någon för mobbning.

4.1 Förskolans arbetssätt

Söderström och Löfdahl Hultman (2017) drar slutsatsen att mycket av förskolornas arbete kring mobbning och kränkande behandling ofta tycks handla om ett bredare värdegrundsarbete och idéer kring barns inflytande. De kunde exempelvis se hur personalen reflekterade över sina egna normer och värderingar och vilken påverkan det kunde ha på barnen. Syftet handlade om att skapa en samverkanskultur där man tillsammans kritiskt granskar det gemensamma värdegrundsarbetet. De fann vidare att förskolorna var medvetna om – och hade kunskap om, barns konfliktsituationer och att man lade tonvikt vid att förhindra att sådana situationer uppkom. Förskollärarna behöver även vara medvetna om hur miljön och den didaktiska agendan påverkar värdegrundsarbetet. Författarna kunde även se att det fanns utmaningar med att förbättra det systematiska kvalitetsarbetet. Det krävs rutiner för kvalitetsarbetet för att synliggöra brister och utvecklingsområden men här uttryckte en förskola att de hade för lite kunskap om vad som behövde utvecklas i värdegrundsarbetet.

Det huvudsakliga resultatet av undersökningen visade på att förskolor lyckades med att identifiera olika utmaningar och att agera utifrån specifik kontext men att man sällan lyckades med att ta med barnen och deras perspektiv i förbättringsarbetet. Förskolorna som deltog uttryckte att de ville ge barnen mer inflytande och delaktighet i frågan men författarna såg få kopplingar till hur de rent konkret skulle låta barnen delta mer i åtgärder mot kränkande behandling och mobbning. Förskolorna fokuserade framförallt på personalens arbete, vårdnadshavarna, miljön och det pedagogiska arbetet, medan barnens perspektiv ofta saknades (Söderström & Löfdahl Hultman 2017).

4.2 Samverkan med vårdnadshavare

Ytterligare en utmaning som Söderström och Löfdahl Hultman (2017) kunde identifiera gällde samarbetet mellan förskola och hem. De menar att förskolor behöver känna till vikten av att göra vårdnadshavarna involverade och att förskolorna och vårdnadshavare måste ha en gemensam förståelse för vilka grundläggande normer och värderingar som är styrande i barns

relationer. På förskolorna ansåg man dock att vårdnadshavarna inte känner till förskolans arbete mot kränkande behandling och mobbning. Vilket vårdnadshavarna också bekräftade när de blev tillfrågade. Lansing Cameron och Bobo Kovac (2017) förklarar att barn som upplever mobbning behöver både vårdnadshavarnas och professionellas stöd så det inte ska riskera leda till negativa konsekvenser längre fram i livet. Därför är det också viktigt att relationen mellan förskola och hem säkerställs. De konstaterar att förskolans förebyggande arbete och uppföljning av mobbning, samtidigt som de kommunicerar detta arbete till vårdnadshavarna, kan förbättra kvaliteten på samarbetet mellan förskola och hem.

5. Teoretisk utgångspunkt

5.1 Fenomenografi

Vi valde att använda en fenomenografisk forskningsansats i vår undersökning då vi gjorde jämförelser av olika förskollärares uppfattningar om fenomenen: kränkande behandling och mobbning mellan barn på förskolan. Kroksmark (2007) förklarar fenomenografi som en forskningsansats som framförallt används inom pedagogisk- och didaktisk forskning. Grunden för fenomenografi ligger i hur människor uppfattar företeelser och dess betydelse och relaterar till människors olika perspektiv. Hur verkligheten uppfattas ska ges så stor rättvisa som möjligt.

Kroksmark fortsätter att beskriva att det centrala handlar om hur någonting uppfattas inte hur någonting verkligen är. Inom fenomenografi skiljer man nämligen på första och andra ordningens perspektiv, förklarar Pramling Samuelsson (1993, se Engdahl & Ärlemalm-Hagsér 2015). Första ordningen är hur något faktiskt är medan andra ordningen är hur någon uppfattar att något är. När man använder en fenomenografisk teori i en studie undersöker man vad människor erfar och hur de uppfattar sin omgivning eller ett visst fenomen. Man vill få en inblick i hur människor kan erfara samma fenomen på flera olika sätt.

Enligt Kroksmark (2007) används fenomenografi i kvalitativa analyser och det handlar om att acceptera att människor uppfattar, förstår, handlar och orienterar sig på olika sätt. Hur vi sedermera uppfattar saker och ting är kontextbundet och påverkas av olika sinnesintryck och hur vi kroppsligt, känslomässigt och intellektuellt erfar det. När man använder fenomenografi för att studera och analysera undervisningens innehåll är det vanligt att man identifierar olika uppfattningar och förståelse av kvalitet. Vidare handlar det om att på det mest levande och vardagsnära sättet, beskriva den pedagogiska verkligheten såsom den uppfattas.

5.2 Didaktiska frågeställningar

Vi valde att utgå ifrån de didaktiska frågeställningar *vad? varför? och hur?* när vi formulerade våra intervjufrågor för att skapa oss en helhetsbild av hur förskollärarna tänker kring vad kränkande behandling är, hur man arbetar förebyggande och främjande och varför det är viktigt för barnens utveckling. Enligt Arfwedson (2002; 2012 se Björklund & Bäckman 2020) är didaktiska frågeställningar kontextbundna och handlar om att hantera olika aspekter, hur man förhåller sig till dessa i undervisningen och konsekvenserna av pedagogernas handlande.

Sheridan, Sandberg och Williams (2015) skriver att förskollärares didaktiska kunnande och kompetens har avgörande betydelse för förskolans kvalitet och för barns lärande och utveckling. De beskriver att förskollärares arbete är komplext och hur pedagogiskt och förskoledidaktiskt kunnande förutsätter fler olika kompetenser. De tar bland annat upp att man som förskollärare behöver ha en *pragmatisk kommunikativ kompetens* som syftar till att anpassa språket efter situation och mottagare. I relationen till barn och vårdnadshavare är det viktigt att ha tillit för att de ska öppna upp och tala obehindrat. Men även att lyssna och tolka vad andra säger är en viktig förmåga för en förskollärare, samt tolka icke-verbala uttryck. De skriver att didaktisk kompetens handlar om förståelse för vad, varför, och hur barn ska lära sig. Kunnande om *vad?* och *varför?* visar sig i förskollärares förmåga att reflektera över förskolans pedagogik och didaktik kopplat till lärarens ämnes- och innehållskunskaper. Kunnande om *hur?* handlar om hur förskolläraren använder sig av praktisk erfarenhet och teoretiska kunskaper för att leda och organisera verksamheten samt deras *simultankompetens*. Simultankompetens innebär att pedagogen både behöver vara emotionellt och kognitivt närvarande samtidigt som man är flexibel och kreativ och tar vara på det oväntade och lärtillfällen som uppstår spontant.

Bäckman (2020 se Björklund & Palmér 2018) menar att forskning ofta tycks förhålla sig mer till frågan om *hur?* än *vad?* - vilket kan ha sin förklaring i att undervisning är ett ganska så ny-etablerat begrepp inom förskolan. Forskningen fokuserar på *hur* undervisning ska genomföras, snarare än *vad* barnen ska lära sig. Förskollärare strävar efter att följa läroplanens styrande mål men saknar möjligen kunskap om vad målen innebär för barnen. Då sker det ingen fördjupning i barnens lärande.

Tabell 1 Studiens didaktiska frågeställningar

<i>Vad?</i>	<i>Varför?</i>	<i>Hur?</i>
Vad är förskollärarnas upplevelse av kränkningar på förskolan?	Varför är arbetet att motverka kränkande behandling på förskolan viktigt?	Hur arbetar förskollärarna för att förebygga, motverka och hantera kränkningar?
Vad är definitionen och skillnaderna i begreppen kränkning/medveten kränkning/kränkande upplevelse, mobbning och konflikt etc., enligt förskollärarna? Och vad använder förskollärarna för andra begrepp för att beskriva konflikter eller kränkningar?	Varför kan arbetet med att motverka, hantera och förebygga kränkningar och konflikter vara problematiskt i en förskolekontext?	Hur gör förskollärarna barnen och vårdnadshavarna delaktiga?
Vad vill vi att barnen utvecklar för kompetenser för att kunna hantera kränkningar och konflikter? (empati, självsäkerhet, problemlösning, perspektivtagande, lek-kompetens, sätta ord på känslor).		Hur ser de organisatoriska förutsättningarna ut?

6. Metod

6.1 Förstudie

För att få en inblick i vårdnadshavares kännedom om förskolans arbete med att motverka kränkande behandling och mobbning gjorde vi en förstudie (se Bilaga 1) med en sammanställning av resultatet av antalet "Vet inte" på påståendet som lyder "Förskolan arbetar medvetet mot kränkande behandling som t.ex. mobbning" i enkäterna *Våga visa*. Alla kommuner använder inte enkäten *Våga visa* utan i de fallen har vi undersökt motsvarande enkäter med liknande frågeställning. När vi sammanställde nio kommuner i Stockholmsområdets resultat för år 2020 visade det sig att frågan ligger i topp tre i samtliga undersökta kommuner över flest "Vet inte" svar och i vissa av kommunerna är det uppemot 20% av vårdnadshavarna som anger att de inte vet ifall förskolan arbetar medvetet mot kränkande behandling som till exempel mobbning. Resultatet av vårdnadshavarnas bristande

inblick i förskolans arbete med att motverka kränkningar visar på frågans aktualitet och gav oss skäl att studera frågan vidare.

6.2 Datainsamlingsmetod

Vi valde att utföra *halvstrukturerade intervjuer* då vår avsikt var att få reda på förskollärares uppfattningar av kränkande behandlingar på förskolan. Kvale och Brinkmann (2014) beskriver den halvstrukturerade intervjun som ett mellanting mellan ett vardagssamtal och ett slutet frågeformulär, där syftet är att förstå intervjupersonernas tolkning av ett visst fenomen. Författarna menar att kvalitativa forskningsintervjuer möjliggör att man kan få syn på både vilken faktakunskap och vilket meningsskapande intervjupersonen upplever. Vår avsikt var att få en förståelse både för förskollärares attityder till - och arbetssätt i att motverka kränkande behandlingar mellan barn i förskolan. Genom att intervjuaren är genuint nyfiken och bygger relation till intervjupersonerna och ställer öppna frågor kan den ta del av nyanserade beskrivningar och specifika exempel som ger ett kvalitativt underlag som beskriver intervjupersonens uppfattningar av ett visst fenomen. Vi utgick från detta tillvägagångssätt för att kunna vara lyhörda för den variation vi kunde få i svaren från förskollärarnas olika perspektiv och för att kunna använda en fenomenografisk analysmodell.

Baserat på studiens syfte och frågeställningar, som är formulerade utifrån didaktiska frågor, utformade vi intervjufrågor som hade till avsikt att låta förskollärare delge sina uppfattningar och erfarenheter inom vårt forskningsområde. När vi utförde intervjuerna spelades det in via ett digitalt mötesverktyg med bild- och ljudupptagning. Vid två av intervjuerna skedde enbart ljudupptagning av tekniska skäl. Varje intervju var ca 1 timme lång.

6.3 Urval

Vi gjorde våra urval baserade på att få perspektiv från olika håll med syfte att få en bred bild av ämnet. Åtta förskollärare, verksamma i två olika kommuner i Stockholmsområdet, valdes ut för att delta i studien. Vi beslutade oss för att välja ut en fristående och en kommunal förskola i varje kommun och valde att intervjua två förskollärare per förskola, varav en arbetar med de yngre barnen 1-3 år och en med de äldre barnen 4-6 år. Förskollärarna har arbetat mellan 2-30 år som förskollärare, vissa har även arbetat som barnskötare innan dess. Förskolorna är mellan 4-5 avdelningar stora och har mellan 60-100 barn, samt 12-18 pedagoger per förskola. 7 av 8 förskollärare är kvinnor, en är man. Alla förskollärare i studien gavs fiktiva namn (se Bilaga 2).

6.4 Bearbetning och analysmetod

Efter intervjuerna transkriberade vi materialet. Vi transkriberade inte pauser eller kroppsspråk, utan fokuserade på vad intervjupersonerna uttryckte i ord. Intervjuerna sammanställdes i skrift på totalt 52 sidor, där varje fråga tolkades och sammanfattades av oss inför analysen. Första bearbetningsfasen innebar läsning av samtliga intervjuer för att urskilja varje informants uppfattning, för att sedan jämföra dem med varandra och se mönster.

Informanternas utsagor i vår studie är sammanställda utifrån en *fenomenografisk analysmetod* och omfattas av fyra beskrivningskategorier, som sedan delats upp ytterligare i mindre kategorier för att tydliggöra likheter och skillnader i informanternas svar och vad som är kännetecknande inom varje kategori (se Tabell 2).

Vi valde att använda en fenomenografisk forskningsansats i vår undersökning då vi gjorde jämförelser av olika förskollärares upplevelser och uppfattningar om samma fenomen; kränkande behandling och mobbning mellan barn på förskola. Syftet med fenomenografisk analys, enligt Patel och Davidsson (2019), är att undersöka människors uppfattningar av omvärlden. Omvärlden gestaltas genom människors uppfattning av den och är grunden till vårt handlande och meningsskapande. Vi valde att följa Patel och Davidssons beskrivning av hur analysen genomförs i fyra steg; sammanställa materialet, uppmärksamma likheter och skillnader hos de intervjuade, dela upp materialet i beskrivningskategorier, hitta mönster i materialet och skriva fram resultaten.

Tabell 2 Beskrivningskategorier i analysen

<i>Förståelse för begreppen kränkning, konflikt och mobbning</i>	<i>Barns utveckling</i>	<i>Förebygga konflikter och kränkningar genom pedagogiskt arbete</i>	<i>Organisatoriska förutsättningar</i>
Definition av begreppen	Sociala färdigheter	Konflikthantering och förebyggande åtgärder	Kollegial samsyn
Användning av begreppen	Samspel och kommunikation	Barns delaktighet	Stöd av ledning och dokument
		Samverkan med vårdnadshavare	Reflekterande arbetssätt

6.5 Reliabilitet, validitet och generaliserbarhet

Kvaliteten i ett material bedöms utifrån både aspekterna av *vad?* och *hur väl?*, skriver Hartman (2003). *Validitets-kravet* innebär att materialet som används i forskningen ska ha relevans för problemställningen. Det här gäller både djup och avgränsning. Materialet ska alltså ha med saken att göra och material och problem ska höra samman. Om så inte är fallet, menar Hartman, att det saknas en relevant formulerad problemställning eller så är det materialet som har en bristande validitet. Det här kräver att man under undersökningens process kontrollerar och ifrågasätter de resultat som framkommer samt teoretiskt tolkar dem, förklarar Kvale och Brinkmann (2014). Validitet handlar om huruvida metoden undersöker det som den är avsedd att göra.

Hartman (2003) förklarar att kravet på *reliabilitet* innebär att datan är tillförlitlig oavsett vad det är för sorts forskningsmaterial. Datan ska dessutom vara både tydlig och precis. Kvale och Brinkmann (2014) skriver att det handlar om tillförlitlighet till intervjupersonernas svar. Frågan kring *generaliserbarhet* syftar till om resultaten, utöver att vara reliabla och valida, kan sägas vara överförbara till flera kontexter eller om de främst har lokalt intresse. Ofta menar man på att intervjupersonerna är för få för att resultaten ska kunna bedömas som generella. Det finns flera olika former av generalisering. Dels finns *naturalistisk generaliserbarhet*, som vilar på den personliga erfarenheten. Den utvecklas genom erfarenhet och tyst kunskap om hur saker förhåller sig. Naturalistisk generalisering leder snarare till förväntningar än formella

förutsägelser och kan övergå från tyst kunskap till explicit påståendekunskap genom att verbaliseras.

6.6 Etiska överväganden

Löfdahl Hultman, Hjalmarsson och Franzén (2014) skriver att undersökningen inte får påverka forskningsobjektet, varken psykiskt eller fysiskt. Inför intervjuerna hade vi intentionen att hålla oss till ämnet utan att det blev ett övertramp på personlig integritet eller att det övergick till att upplevas som obehagligt. Vårt fokus låg på det pedagogiska arbetet och hur det är utformat. Löfdahl Hultman et al. (2014) beskriver att den viktigaste principen när det kommer till forskningsetik är att informera de som ska delta i forskningen om innehållet och att de ger sitt samtycke att delta. Det här kallas för *informerat samtycke*. Deltagarna i vår studie tilldelades ett formulär av oss som innehöll information om studien och där de kunde ge sitt samtycke att medverka (se Bilaga 3). Hartman (2003) skriver att det handlar om krav på självbestämmande - att deltagarna har rätt att bestämma om de ska delta, hur och hur länge. Inga av de uppgifter vi har tagit del av i undersökningen kommer lämnas vidare till någon annan. Hartman (2003) skriver att krav på konfidentialitet handlar om att alla uppgifter som samlas in om deltagarna i undersökningen ska hanteras på så sätt att obehöriga inte kan ha tillgång till dem. Inspelat material utgör behandling av personuppgifter och det är viktigt att inspelningen sker på ett ansvarsfullt och respektfullt sätt. Det är även viktigt att inspelningen förvaras säkert och att obehöriga inte får tillgång till inspelningen (Vetenskapsrådet 2017).

6.7 Metoddiskussion

Vi utförde kvalitativa intervjuer för att få syn på förskollärares olika perspektiv på kränkande behandling och hur de arbetar med att motverka kränkningar i förskolan. Vårt ställningstagande att utforma intervjufrågorna utifrån de didaktiska frågorna *vad, varför* och *hur?* gav oss en bred bild av det komplexa arbete som likabehandling inom förskolan är.

Genom att använda en halvstrukturerad form kunde vi fånga upp vad som sades mellan raderna och formulera det underförstådda som en följdfråga för att få vår tolkning kommenterad direkt. För att ta hänsyn till kravet på validitet har vi under undersökningens gång kontrollerat de resultat som framkommit så att de har relevans kopplat till teori, tidigare forskning och besvarar våra forskningsfrågor.

Vad det gäller vår studies reliabilitet valde vi förskollärare som vi ansåg skulle kunna ha relevans och kompetens för att besvara våra intervjufrågor. Alla intervjupersoner är yrkesverksamma förskollärare med erfarenhet av förskolan. Vi upplevde även att svaren vi fick var tillförlitliga eftersom förskollärarna själva uttryckte ett värde i att reflektera kring sin verksamhet och få syn på vad de kan utveckla i sitt arbete. Däremot svarar bara intervjuerna på förskollärarnas perspektiv. För att öka tillförlitligheten av förskollärarnas svar skulle observationer kunna ha utförts som komplement för att synliggöra hur arbetet med att motverka kränkningar verkställs i praktiken.

Vi anser att vår studie möjliggör en naturalistisk generaliserbarhet där förskollärarnas personliga erfarenheter synliggör komplexiteten i förskolans verksamhet i arbetet med att motverka kränkande behandling. Vi gjorde vårt urval baserat på att få en varierad bild av förskolors arbete med att motverka kränkningar men, som Kvale och Brinkmann (2014) beskriver, är det ofta svårt att få en generell bild. Vår studie representerar enbart ett fåtal förskollärares perspektiv och studien skulle kunna vara mer omfattande.

Vi har tagit hänsyn till deltagarnas integritet och behandlat deltagarna konfidentiellt. Inga personliga uppgifter, som gör att det går att förstå vem deltagaren är, går att uttyda i undersökningen och vi har inte delgett information till tredje part kring deltagarnas identitet. Ingen annan än vi som utförde studien tog del av inspelningarna och efter att studien färdigställdes raderades samtligt inspelat material.

7. Resultat och analys

7.1 Definition och användning av begreppen kränkning, konflikt och mobbning

Förskollärarna beskriver att konflikter är något som uppstår ofta mellan barn på förskolan och är något som brukar gå att lösa med enkelhet. Ronja säger att hon inte ser på konflikter som något negativt, utan som ett lärande och som en stor del av förskolans vardag. Pia menar att konflikt är när två eller fler är oeniga kring något och har svårigheter att förstå den andres perspektiv.

När det gäller beskrivningen av kränkande behandling råder det en större osäkerhet hos flera av respondenterna. Pia definierar begreppen på ett sätt som liknar Skolverkets definition:

Kränkande behandling kan vara enstaka fall, eller flera, där ett barn känner sig utsatt av något annat barn. Mobbning är strukturella kränkningar som är återkommande. Det kan vara flera mot en.

Exempel på kränkande behandling som förskollärarna tar upp är exkludering eller att barnen tar varandras saker, fysiska kränkningar som att barn slår, sparkar, biter eller puttas, verbala kränkningar som fula ord eller elaka kommentarer. Thomas tillägger att det även kan vara när ett barn ignorerar en annan eller spottar på någon. Andra exempel som ges är när någon känner sig utanför eller särbehandlad av andra, eller tar illa upp över ett annat barns agerande.

Det råder dock en osäkerhet hos förskollärarna om upprepade kränkningar och mobbning överhuvudtaget förekommer i förskolan, inte så många av de vi intervjuade säger sig ha mött det i sin verksamhet. Samtidigt finns det en medvetenhet om att enstaka kränkningar, som pedagogerna inte vidtar åtgärder kring, kan leda till upprepade kränkningar och mobbning. Intervjupersonerna hade inga exempel på när en kränkning lett till en anmälan hos huvudman.

Huruvida man väljer att använda begreppet kränkning, verkar även vara kopplat till hur man definierar begreppet - hur allvarlig en situation behöver vara för att den ska definieras som kränkande. Martina säger att hon istället för att använda begreppet *kränkning* skulle beskriva det i konkreta händelser, utan att värdera det till att vara en kränkning. Pia förklarar att det ofta handlar om missförstånd eller att det inträffade har skett oavsiktligt och att hon därför oftast

väljer att beskriva sammanhanget och vad som föranlett situationen. Hon menar att det skapar förståelse för båda barnens upplevelse och perspektiv.

Resultatet av intervjuerna visade att förskollärarna hade olika mycket erfarenhet av att diskutera dessa begrepp och att det påverkade hur tydligt de kunde definiera begreppen och inte. Barbro hade nyligen varit på nätverksträff kring likabehandling och gjorde skillnad på begreppen genom att beskriva konflikter som något där båda parterna har mycket känslor och är lika starka medan det vid en kränkande behandling oftast är en part som är svagare. Hon gör också skillnad på att det vid en konflikt finns en intention hos de involverade att vilja lösa situationen medan den som utsätter någon för en kränkning inte har det.

Förskollärarna menar att begreppen är svårdefinierade eftersom varje situation är unik och pedagogen behöver tolka det som sker i situationen utifrån den stundande kontexten och se till båda barnens individuella behov, samt barnens relation till varandra.

Flera av förskollärarna uttrycker osäkerhet kring betydelsen av personens intention och medvetenhet om handlingen är kränkande. Alla verkar överens om att det viktigaste är hur personen som utsätts upplever händelsen. Ronja uttrycker att man inte behöver värdera barnets intention och säger att hon behöver hjälpa barnet oavsett. Det är en del av uppdraget att stötta barnen och ge barnen verktyg att hantera svåra situationer så de mår bra på förskolan, förklarar hon.

Maria berättar om betydelsen att som vuxen bryta en situation där ett barn exempelvis upplever sig starkare än andra och utnyttjar det för att kanske ta saker från ett annat barn. Även om det inte sker medvetet där och då så kan det på sikt få konsekvenser och leda till en medveten kränkning längre fram, menar hon på.

7.1.1 Kränkning - ett svårdefinierat begrepp i en förskolekontext

Hellberg menar att en av förskolans kanske viktigaste uppgifter är att förstå, förebygga och hantera kränkningar när de sker. Att kränkningar visat sig vara svårdefinierat, i kanske framförallt en förskolekontext, går att urskilja i den litteratur vi använt i studien, såväl som i intervjupersoners beskrivningar. Hellberg (2019) menar att man ändå har blivit bättre på att särskilja kränkningar från konflikter.

I intervjuerna framkommer det att konflikter inte behöver vara något negativt utan är vanligt förekommande, uppstår plötsligt och ofta är enkla att lösa. Ett exempel på hur man gör skillnad på en konflikt och en kränkning är att det finns en maktrelation i en kränkningssituation där ena parten är starkare än den andra.

I försök att definiera vad som anses vara en kränkning i förskolan försöker intervjupersonerna göra skillnad på *omedveten* och *medveten kränkning*. Cosmovici Idsøe och Roland (2019) förklarar *intention* som ett bärande begrepp för att definiera kränkningar. Flera av intervjupersoner menar att det krävs en avsikt och medvetenhet hos den som utför en kränkning för att tolkas som en kränkning. Här ligger inte fokus nödvändigtvis på uppfattningen hos den som erfar en kränkande upplevelse, utan vid intentionen. Skolverket (2019) menar att den som utsätter någon för ett oönskat beteende måste förstå vad det är den gör och att det kan upplevas som kränkande precis som Cosmovici Idsøe och Roland (2019) är inne på.

Frågan är om ett förskolebarn kan anses vara medveten om att den kränker? Hellberg (2019) poängterar att den här insikten, att handlingar kan uppfattas kränkande, kan saknas hos små barn. Det ger oss anledning att se på begreppet med andra ögon med förskolebarn än i skolåldern, menar Cosmovici Idsøe och Roland (2019). Skolverket (2019) menar å andra sidan på att det är den som blir utsatt som gör bedömningen om det är en kränkning eller ej. Ronja beskriver, likt Cosmovici Idsøe och Roland (2019), att oavsett definition eller vad avsikten är, så har man skyldighet att vidta åtgärder för att stoppa ett beteende som inte är.

7.2 Barns utveckling

Flera av förskollärarna anger att barn i förskoleåldern håller på att utveckla sina sociala färdigheter och är i ett lärande kring hur man ska bemöta varandra och hantera både sina egna och andras känslor samt lära sig att ha förståelse för olikheter och andras perspektiv.

Linda ger exempel på hur man göra barn delaktiga i att lösa konflikter och problem och att visa barnen att det finns flera sätt att uppfatta en situation:

Det handlar om att skapa en acceptans för varandras behov och personligheter. Att lära sig att bry sig om andra, visa empati och hjälpa varandra att lösa konflikter, våga stå upp för varandra, trösta och vara en god medmänniska.

Pia säger att hon brukar tänka vilken medborgare man vill ha i samhället och att förhållningssättet då blir ganska enkelt, eftersom man vill ha personer som är öppna för olikheter och ser på olikheter som något som berikar världen, förklarar hon.

Förskollärarna ger flera kommentarer om hur pedagogen bemöter barnen kan ha en avgörande betydelse för barnens synsätt på kränkningar och förmågan att agera respektfullt mot varandra. Det är viktigt att barnen får stöd i att sätta ord på sina känslor och Pia beskriver hur hon stöttar barnen för att förstå hur de kan hantera en situation annorlunda nästa gång. Det barn som har blivit kränkt kan vara i behov av tröst och behöva lära sig att stå upp för sig själv medan barnet som kränker behöver verktyg för att lära sig att agera på ett annat sätt.

I Lindas svar kan man se att ett lyckat förhållningssätt i stor utsträckning handlar om att skapa en ömsesidig dialog med barnen. Hon beskriver att hon tror på nolltolerans mot alla sorters kränkningar, verbala såväl som fysiska. Men hon säger att man även behöver möta barnen med förståelse, lyssna in alla och vara en god förebild genom att visa att även vuxna kan göra fel ibland.

Linda tar också upp hur pedagogen visar vad som är acceptabelt och guidar barnen att reda ut missförstånd:

Om det är en verbal kränkning kan man ofta samtala om det och lyssna in båda parter [...] Viktigt att få fatt på vad barnet har för intention med det som hen sa; "Hur ville du att det skulle kännas?" Få förståelse för varandras känslor och de konsekvenser som ord och handlingar kan ha.

Anna och Pia beskriver att en stor del av förskolans roll handlar om att stärka barns självkänsla och att alla ska få uppleva känslan av att lyckas med sådant de inte klarat tidigare och att få bli den man vill. En risk som tas upp är att både barn och vårdnadshavare kan skapa sig en negativ bild av ett visst barn i gruppen, vilket pedagogerna har ett stort ansvar i att förebygga genom hur de pratar om barnen. Linda säger att man måste lyfta barnens goda sidor för att de inte ska fastna i en felaktig, negativ självbild.

Ronja tar upp hur komplext det kan vara att formulera sig på rätt sätt när man pratar om barnen med vårdnadshavarna då det påverkar barnets syn på sig själv:

Inget barn ska ju få höra att man är dålig bara för att man gör på ett visst sätt. Däremot kan jag visa dig hur man kan göra på ett annat sätt. För i den här åldern är det inte alla som fått lära sig lekkoderna.

Maria beskriver hur olika pedagoger har olika barnsyn. Hon menar att det är upp till pedagogen att främja barnens positiva sidor. Hon anser att pedagoger kan få barnen att se positivt på varandra genom att göra saker tillsammans och lyfta upp deras kompetenser.

Ronja poängterar även att man måste komma ihåg att små barn behöver lära sig samspel och turtagning och att man som pedagog behöver guida dem i olika konflikter för att de ska lära sig hantera dem.

Barbro betonar vikten av att tidigt ge barnen strategier för att stärka sin självkänsla och identitet exempelvis med att lära sig om känslor och att säga stopp när man inte vill. Men hon uttrycker också att det kan vara svårt för alla barn är så olika.

7.2.1 Empati, problemlösning och självsäkerhet – viktiga sociala färdigheter

Cosmovici Idsø och Roland (2019) skriver att barn inte kan förväntas reda ut konflikter, eller situationer som kan upplevas som kränkande, på egen hand. De vuxna spelar en betydande roll när det gäller att förebygga ett klimat som präglas av bristande respekt och okänslighet. Författarna beskriver att det är viktigt den vuxne är konsekvent och markerar tydligt när ett beteende inte är tillåtet. Linda säger att de har nolltolerans mot kränkningar men betonar vikten av att vara inlyssnande av situationen och vad det grundar sig i.

Något som återkommer i intervjuerna är förskollärarnas förhållningssätt. De berättar bland annat om hur de verkar som goda förebilder och sätter stopp för oacceptabelt beteende innan de befästs i gruppen. Syftet är att skapa ett klimat präglat av respekt och empati. Skolverket (2018) framhåller vikten av att alla som arbetar på förskolan uppträder som en god förebild för barnen. Förhållningssättet och sättet att agera har betydelse för barns förståelse och respekt för de värden som gäller i ett demokratiskt samhälle.

I intervjusvaren nämns de bärande begrepp som Cosmovici Idsø och Roland (2019) framhåller som viktiga sociala färdigheter i det främjande arbetet med kränkande behandling. Dessa

förmågor kretsar kring *empati*, *problemlösning* och *självssäkerhet*. Den empatiska förmågan främjas av att kunna sätta ord på - och kunna beskriva sina känslor. Genom förmåga till problemlösning skapas förståelse för andras åsikter och uppfattningar som ger goda förutsättningar till förmåga att reda ut konflikter längre fram i livet. Självssäkerhet handlar om att kunna uttrycka sina känslor och försvara sina rättigheter, men samtidigt kunna visa respekt för andra personers känslor och rättigheter.

Vi kan se att förskollärarna använder begreppet *respekt*, att kunna beskriva sin upplevelse, förståelse för känslor och acceptans för olikheter och andras perspektiv. Förskollärarna arbetar med att stärka barnens självssäkerhet på flera sätt även om de använder begrepp som *självkänsla*, *trygghet* och *tillit till sin förmåga* istället för självssäkerhet när de förklarar detta. De ger också exempel på hur de ger barnen strategier till att kunna lösa konflikter och problem som uppstår.

7.3 Att stötta barnens samspel och kommunikation

Intervjuerna synliggör hur komplext det är att möta barn i samband med konflikter. Att det handlar om att tolka situationen, barnens uttryck genom tal- och kroppsspråk och att skapa sig en helhetsbild av händelsen. Många av de intervjuade uttrycker att det är viktigt att lyssna in barnen och visa förståelse för båda parter i konflikten. Att se det bakomliggande och hjälpa barnen att sätta ord på det som hänt och ge barnen strategier.

Barbro och Ronja tar upp hur barns bristande förmåga till kommunikation kan vara en orsak till att de kanske puttats eller biter istället för att berätta vad de vill. Ronja beskriver att barn behöver stöd i hur de ska använda sitt språk och sitt kroppsspråk och att en viktig grundinställning är att lyssna till barnen och vad de försöker ge uttryck för.

Förskollärarna verkar dela synen på att barn behöver stöd av pedagoger för att hantera konflikter och genom att utveckla sina sociala förmågor kommer barnen så småningom kunna hantera konflikter själva i större utsträckning. Thomas uttrycker att:

Olika barn är väl så klart olika bra på att dels inte hamna i konflikter och vissa är bra på att lösa det själva. Men förskolebarn behöver nästan alltid hjälp. Men de äldsta barnen, de som ska börja skolan börjar få lite förmåga.

Pia tar upp vikten av att lyssna och inte skälla på barnen för att det barn som utför handlingen inte ska bli skuldbelagt och nedtryckt. Pia arbetar på en förskola där det förekommer barn med behov av särskilt språkstöd, vilket påverkar hennes förhållningssätt. Hon säger att:

Jag tror jag behöver vara ännu mer tydlig, förstärka talspråket med teckenstöd, tala långsammare, använda färre ord och ta en sak i taget. [...] Barn som behöver stöd med språket behöver också stöd med sociala koder och samspel med andra och det är viktigt att vi är närvarande pedagoger som finns till hands där barnen behöver det.

Barbro uttrycker svårigheter när man som pedagog inte alltid lyckas stötta barnen i konfliktsituationer särskilt när de inte kan kommunicera för då måste man se händelsen, och man kan inte se och höra allt. Även om man som pedagog hinner se händelsen kan det vara svårtolkat vad barnet känner i situationen och det är inte säkert att det tolkas på det sätt som barnet upplevde det.

Maria tar upp att barnen behöver tid för att utveckla sina sociala färdigheter och att man till en början får föra barnens talan tills de själva lärt sig att säga ifrån på ett konstruktivt sätt. Hon berättar om en särskild situation där hon förklarar det som att hon fick förstärka barnets röst och även hjälpa de andra barnen att få förståelse för det barnet.

Förskollärarna beskriver att de får ha olika förhållningssätt till barnen beroende på deras språkliga förmåga och ålder. Ronja berättar att det handlar mycket om att ge verktyg för barnen att kunna stå upp för sig själva:

Med de yngre handlar det om att ge ett ord, men med de äldre handlar det om att ta stoppet vidare. Vad är det du vill att jag ska sluta med? Att sluta ta mina saker t.ex. Att det blir mer utvecklat, så att barnen faktiskt vet vad de ska sluta med.

7.3.1 Pedagogens förhållningssätt

Förskollärarna framhåller att försöka skapa sig en bild av bakomliggande orsaker till en situation. Ronja beskriver att hon går in i en situation utan att ha någon värdering och är lyhörd för vad händelsen grundar sig i. Cosmovici Idsøe och Roland (2019) vidhåller att vuxna behöver tolka och försöka förstå barnens upplevelse och intentioner. Det handlar om vilket förhållningssätt den vuxna intar och hur den uppfattar och bemöter barnet. Johansson (2011 se Söderlund Wijk 2016) menar att vuxna behöver bemöta barnen med inlevelse och respekt för

att förstå deras intentioner och upplevelse av olika situationer. Varje barn har sitt eget perspektiv och sätt att förstå sin omvärld på.

I alla intervjuer lyfts vikten av att lyssna in båda parter och skapa en dialog där barnen får förståelse för varandra och genom att pedagogen tolkar och hjälper till att föra barnens talan. Linda tar upp att det är pedagogens ansvar att stötta barnen att lösa konfliktsituationer och motverka kränkningar och anser att vi genom dialog med barnen ger dem förmågan att själva samtala om händelser och känslor. Enligt Sheridan et al. (2015) handlar det om att uppmuntra barnen att se på omvärlden som mångfacetterad. En förskollärares förhållningssätt ska innefatta respekt för barnen och lyfta fram vikten av att bli sedd och lyssnad på både som individ och i den kollektiva gruppen.

7.4 Förebygga konflikter och kränkningar genom pedagogiskt arbete

Anna berättar om hur de arbetar förebyggande för att motverka att konflikter och kränkningar uppstår genom att skapa mötesplatser för barnen där de kan mötas kring något som fångar deras intresse. Pia ger exempel på hur de observerar och kartlägger verksamheten och förskolans miljö för att ringa in riskområden. Hon berättar om att de strävar efter att utveckla miljön till att vara lugn och stimulerande utan för mycket intryck.

Maria beskriver att, för att barnen ska kunna vara delaktiga behöver miljön även vara inkluderande och tillgänglig. Barnen måste kunna ha tillgång till materialet och kunna göra egna val, vilket förutsätter att materialet placeras i barnens höjd, menar hon på.

Vi kan se att förskollärarna arbetar med flera olika undervisningssätt för att stärka barns sociala samspel och lekförmåga i syfte att förhindra konflikter. Barbro förklarar att alla barn är på olika nivå och att alla inte lärt sig lekkoder än. Thomas lyfter att stärka barnens lekförmåga är ett sätt att arbeta förebyggande. Martina tar upp att barnen lär sig förmågor som att vara hjälpsam, bry sig om andra, respektera varandra och att vara en bra medmänniska, när pedagogen deltar i barnens lek.

Pia menar att om du är nära barnen kan du se och hjälpa dem med det som är svårt för dem. Till exempel kan man tillsammans med barnet iakttä andra barns lek och diskuterar om hur man kan ta sig in i leken på ett bra sätt, berättar hon.

Martina ger exempel på hur man kan jobba med de yngre. Hon menar att man som pedagog ofta visar hur man beter sig mot andra genom att agera som förebild och visar i leken hur man gör, framförallt när det gäller yngre barn. Med äldre barn förklarar hon att man kan utveckla det vidare genom att låta barnen reflektera över gemensamma regler kring hur man ska vara mot varandra och att arbeta med att sätta ord på och beskriva känslor.

Anna beskriver hur de arbetar i mindre grupper för att hinna lyssna till varandra och att barnen upplever att de har inflytande och kan påverka. Barnen har lättare för exempelvis turtagning och behöver inte bli stressade när det inte är så många runt omkring. Barbro tar upp att pedagogerna har ett ansvar att skapa bra förutsättningar för barnen att mötas i smågrupper och att det har varit väldigt uppskattat när barnen varit indelade i mindre grupper där de får mötas och leka tillsammans över olika åldrar. Hon menar att det inte behöver vara att det skett en kränkning utan att vi anar att det skulle kunna ske och att vi därför behöver förebygga. Martina ger exempel på hur de delar in barnen i mindre grupper för att barnen ska lära känna varandra och arbetar för att skapa ett tillåtande klimat präglad av sammanhållning och respektfullhet mellan varandra där alla känner sig välkomnade och önskade.

7.4.1 Att arbeta förebyggande med hjälp av den pedagogiska miljön och leken

Förskollärarna lyfter att pedagoger behöver vara beredda på att både planera undervisning och fånga situationer i stunden för lärande. Sheridan et al. (2015) beskriver att det handlar om så kallad simultankompetens, att kunna vara flexibel och beredd på det oförutsedda samtidigt som man är närvarande i stunden.

Anna och Pia lyfter fram att en stimulerande miljö har betydelse för att förebygga konflikter och kränkningar, och förskollärarna ger exempel när barngruppsstorleken och möjligheterna till att undervisa barnen i smågrupper har betydelse. Engdahl och Ärlemalm-Hagsér (2015) menar att förskolan behöver utforma miljöer ur ett barnperspektiv som gynnar samspel och kommunikation. Även vilket klimat och atmosfär som råder på förskolan påverkas av de vuxnas engagemang och närvaro i barnens livsvärldar, menar Johansson (2011, se Söderlund Wijk 2016).

Knutsdotter Olofsson (2015) skriver hur de sociala lekreglerna, samförstånd, ömsesidighet och turtagande är ett sätt för barnen att lära sig viktiga värden som behövs i ett demokratiskt

samhälle. Thomas och Pia lyfter fram hur man kan utveckla barnens lek-kompetens genom att vara en närvarande pedagog som hjälper barnen att ta sig in i leken och att som vuxen också delta i leken. Vilket kan lösa många situationer som potentiellt annars skulle kunna leda till konflikter, menar Thomas.

Cosmovici Idsøe och Roland (2019) benämner leken som kanske den viktigaste platsen för barns lärande. Flera av förskollärarna visar på kunskap om hur leken kan användas som arena för barns sociala lärande och lek-kompetens såsom författarna framhåller. Dels om hur barnen ska ta sig in i lek och dels hur man som vuxna kan vägleda i leken.

7.5 Barns delaktighet

Alla förskollärare anser att de arbetar för att göra barnen delaktiga och ger olika exempel på hur det görs i praktiken. Barbro och Martina beskriver att de, med de äldre barnen, pratar mycket kompisskap och hur man ska vara en bra kompis mot varandra. Barbro anser att det ger barnen möjlighet att beskriva sig själv och hur de tycker att en bra kompis är. Hon förklarar att pedagogens kommunikation har betydelse och att det är ett aktivt arbetssätt som var och en måste välja:

Jag brukar fråga barnen "Hur tycker du att vi ska göra nu?", i alla fall de som kan kommunicera. Oftast får man väldigt bra svar när man frågar barnen, istället för att gå in och bara bestämma.

Martina ger exempel på hur de gör lekar och gruppövningar och att de har utformat regler tillsammans med barnen om hur man ska vara mot varandra på förskolan.

Att dramatisera sociala dilemman eller visa exempel genom filmer och sagor är undervisningsmetoder som många av förskollärarna rekommenderar. Linda anser att det är ett långsiktigt arbete där man genom samtal kring sociala dilemman gör barnen medvetna om sina valmöjligheter:

Det är ett kollektivt lärande, där barnen lär sig att stödja varandra, stå upp för det som är rätt, hämta en vuxen som kan hjälpa. Man skapar en gemensam värdegrund tillsammans.

Ronja ger exempel på hur hon använde teater för att få små barn att reflektera kring hur man kan göra om flera barn vill leka med samma sak:

Då spelade jag upp en sån situation på en samling och då är det ett barn som inte har språket ännu, så frågar jag - hur ska vi göra nu? Då går det här barnet och hämtar två likadana klossar och ger till de här dockorna. Då har vi jobbat med värdegrund och hur vi ska ha det på vår avdelning.

Maria beskriver hur man kan undervisa barnen i värdegrundsfrågor genom att leka Bockarna Bruse:

De blir engagerade, lär sig sagan och stannar upp och reflekterar kring figurerna i sagan och deras känslor. Blir medvetna om konflikten i sagan och hur de olika personerna känner och hanterar det. Barnen får själva vara delaktiga och prova olika roller, läskig som trollet, den rädda bocken, den starka bocken, o.s.v.

Pia tar upp hur man istället för att planera in reflektions-stunder med barnen kan fånga de situationer som uppstår och reflektera spontant med dem för att ge dem strategier till problemlösning. Hon ger exempel på att man kan låta barnen få rita sina upplevelser när de varit med om konflikt för att de ska kunna beskriva med mer än ord hur det kändes. Hon tror på att ge barnen möjlighet till att själva hitta lösningar.

7.5.1 Barns delaktighet - ett kollektivt lärande av värdegrunden

När förskollärarna beskriver sitt arbete med värdegrundsfrågor och att förebygga kränkande behandling mellan barn, framgår det att, en viktig förutsättning är att kunna vara nära barnen för att gå i dialog och fånga upp situationer, sätta ord på känslor och skapa förståelse för varandra. Att barnen får skapa gemensamma regler, såsom Martina ger exempel på, lyfter även Cosmovici Idsøe och Roland (2019) som ett exempel på hur barnen kan göras delaktiga.

Samtal och dramatiseringar tycks också vara vanligt förekommande undervisningsmetoder för att göra barnen delaktiga och lyssna in barnens perspektiv. I intervjuerna ges exempel på hur barnen på olika sätt får interagera och hjälpa till att lösa olika dilemman som uppkommer. Förskollärarna menar att om barnen får diskutera hur någonting kan kännas eller uppfattas skapas en förståelse för egna känslor och andras perspektiv. Cosmovici Idsøe och Roland

(2019) ger exempel på att beskriva de starka känslor som en kränkning kan innebära och hur barngruppen gemensamt kan arbeta för att ingen ska behöva uppleva dessa på förskolan. Pia förklarar att hon tycker det är viktigt att barnen själva får ge uttryck för hur saker kan förstås och lösas.

Cosmovici Idsøe och Roland (2019) menar att en stor del av det grundläggande arbetet handlar om att lära barnen att man ska vara hjälpsam och snäll mot varandra. Vår uppfattning av att använda begreppet kränkningar är att de inte är de mest vanliga att använda i förskolan i samtal med barnen. Utan att man istället pratar i andra termer som exempelvis "hur man är en bra kompis". Syftet må vara att arbeta med att förebygga kränkningar - men det benämns inte på det sättet.

7.6 Samverkan med vårdnadshavare

Thomas säger att man behöver ta upp kränkande situationer som uppstår med vårdnadshavarna och menar att det annars kan få konsekvenser för vårdnadshavarnas förtroende. Förskollärarna i studien är dock ense om att kränkning är ett laddat begrepp och svårt att använda i dialog med vårdnadshavare. Det är mer vanligt att förskollärarna använder begreppet *konflikt* för att förklara en situation. Linda förklarar att hon sällan brukar använda begreppet *kränkande behandling* för det låter som att avsikten varit att skada. - Så vill hon varken att pedagoger eller vårdnadshavare ska tänka om barnen. Målet är inte att peka ut någon utan att hjälpa barnen att få ett välfungerande samspel.

Barbro anser att man kanske behöver förklara mer för vårdnadshavarna vad man menar när man använder begreppet kränkande behandling och hur man definierar det på förskolan. Barbro tar även upp att alla vårdnadshavare inte är medvetna om att de har en plan mot kränkande behandling eller hur man arbetar med det i förskolan.

Ronja tar upp att kommunikation med vårdnadshavarna och att delge information om vad förskolan är och vilka värderingar den står för, är en del av det förebyggande arbetet. Hon ser det som något som man kan bli mycket bättre på. Hon anser att det är viktigt för samarbetet att barnen inte ges skuld, eller att hon lägger någon värdering eller åsikt i frågan. Hon menar att man behöver lyssna, bekräfta och vara tydlig och tålmodig i dialogen med vårdnadshavarna.

Ronja berättar att de inför ett föräldramöte bad vårdnadshavarna fundera på vad ordet kränkning betydde för dem och den diskussionen blev komplex. Det slog henne hur olika folk tolkar ordet och att vissa reagerar väldigt starkt på att även små barn kan kränka varandra.

Alla förskollärarna förespråkar en aktiv dialog med vårdnadshavarna och menar att det krävs tillitsfulla relationer för att ta upp konfliktsituationer. Thomas beskriver att vårdnadshavare kan ha svårt att förstå att det på en förskola är många barn som ska samsas, de ser ofta bara sitt eget barns perspektiv. Pia tar upp exempel på när hon behöver finnas som stöd för vårdnadshavare i svåra frågor som rör barnens sociala samspel:

Föräldrar som upplever skam, som skäms för hur deras barn agerar. Eller föräldrar som känner att de måste reglera barnen en gång till fastän man förklarar att situationen är utredd.

I flera av intervjuerna tar de upp att om man som pedagog är nära barnen, får man en bra bild av orsaken bakom barnens konflikter och kan lättare kommunicera det med vårdnadshavarna. Linda beskriver det så här:

En framgångsfaktor i dialogen med föräldrar tycker jag är att ge dem en helhetsbild, så de får förståelse för båda barnen och hur komplexa konflikter ofta är. Men för det krävs det att jag tar mig tid att lyssna in båda barnens känslor och upplevelser.

7.6.1 Vikten av – och svårigheterna med, att samtala om kränkningar med vårdnadshavare

Förskolan behöver informera vårdnadshavare om hur kränkningar hanteras och vilka åtgärder som sätts in, framhåller Cosmovici Idsøe och Roland (2019). Flera av förskollärarna tar upp betydelsen av en dialog med vårdnadshavarna och att vara medveten om att konflikter och kränkningar kan vara känsligt att prata om.

Kränkning beskrivs som ett laddat ord att använda i dialogen med vårdnadshavare och som tycks syfta till att avsikten är ond. Man menar att förskolläraren har ett stort ansvar i hur de väljer att uttrycka sig kring barnen då det påverkar vårdnadshavarens syn på barnet och indirekt även barnets självbild. Målet är att hjälpa barnet i sitt samspel inte att någon ska pekats ut som

skyldig, menar Linda. Man vill inte skrämma upp familjen med att säga att det är en kränkning samt att man uttrycker att alla vårdnadshavare har sitt eget synsätt på vad det innebär.

Ronja anser att man alltid kan bli bättre på att informera och Barbro berättar om att många vårdnadshavare troligen är främmande för förskolans plan mot kränkande behandling. Ronja ger ett exempel på hur vårdnadshavarna kan göras mer delaktiga och öka samförståndet om kränkningar i förskolan genom att ta upp frågan för diskussion på ett föräldramöte. Om en kränkande situation uppstår behöver man ändå ta upp det med vårdnadshavarna för att upprätthålla förtroendet, menar Thomas. Cosmovici Idsøe och Roland (2019) menar att både förskolans personal och vårdnadshavare behöver vara införstådda med hur kränkningar kännetecknas och kunna göra skillnad på det inom olika kontexter. Sheridan et al. (2015) menar att man som förskollärare behöver ha en pragmatisk kommunikativ kompetens och anpassa språket efter situation och mottagare.

Det som kommer upp i de här intervjuerna stämmer relativt bra överens med föräldraenkäternas låga svarsfrekvens på frågan om vårdnadshavarna känner till förskolans arbete med att motverka kränkningar. En förklaring till det skulle kunna vara att pedagogerna i mötet med vårdnadshavare och barn inte använder begreppet kränkande behandling i så stor utsträckning, utan istället sätter ord på situationen och barnets upplevelse av den. Thomas är den enda av förskollärarna som säger att han använder begreppet kränkande behandling i dialogen med vårdnadshavarna när han anser att det behövs. Men han svarar med visst eftertryck och berättar att han säkert använder synonymer också.

7.7 Organisatoriska förutsättningar

En av de saker som lyfts som en förutsättning i arbetet på förskolan är möjlighet att reflektera med sina kollegor och ett dilemma är att hitta tid till det. Både Linda och Anna uttrycker vikten av att samtala med kollegor för att bygga upp en reflekterande och tillåtande kultur både i arbetslaget och i barngruppen. Anna anser att de, på hennes förskola, är bra på att lyfta det som sker mellan barnen, men att de kan bli bättre på att följa upp och åtgärda.

Maria tar upp att pedagoger emellanåt kanske använder sig av begrepp man inte fördjupat sig i varför det krävs en reflekterande kultur där man kan diskutera olika strategier, barnsyn och

förhållningssätt. Barbro beskriver att det inte finns så mycket reflektionstid och att den ofta används till andra frågor i verksamheten.

Ronja tycker det är viktigt att reflektera för att bli medveten om hur de jobbar och diskutera begrepp så att likabehandlingsarbetet blir en del av organisationen. Hon tar även upp att det krävs förståelse för det som står i styrdokumenterna för att kunna använda dem i praktiken. Hon menar att där står vad vi ska göra, men inte hur:

Om jag inte förstår vad som står i styrdokumenterna och kan göra det till mitt, spelar det inte så stor roll om det står där.

Förskollärarens roll att handleda sina kollegor blir viktig, för att pedagogernas förhållningssätt genomsyrar barnens, men att man ska vara ödmjuk inför att det är svårt. Ronja anser att det är upp till ledningen att avsätta reflektionstid till likabehandlingsarbetet för att diskussionerna är ett sätt för arbetslaget att lära av varandra.

Förskollärarna uttrycker att de får olika mycket stöd från ledningen inom det här området. På vissa förskolor ges stöd när situationer uppstår, på andra förskolor jobbar de mer förebyggande. Thomas anser att de inte får så mycket fortbildning medan Barbro kan ge flera exempel på hur de arbetar för att utveckla likabehandlingsarbetet med bland annat regelbundna likabehandlingsmöten och nätverksträffar. Hon ger även exempel på litteratur och kurser de fått av ledningen.

Anna tar i sin tur upp Skolverket och styrdokument, såsom läroplanen och planen mot kränkande behandling, som bra källor att hämta information ifrån, men beskriver det som svåra frågor och svårt att få tid till att söka ny information i verksamheten. Hon anser att vissa pedagoger gör det mer aktivt för att de brinner för frågorna. Även Linda uttrycker att det till stor del handlar om engagemang och hon anser att pedagogens inställning till värdegrundsarbete är viktigare än styrdokumenterna.

I alla intervjuer lyfts vikten av att vara en närvarande pedagog, men verksamheten ger inte alltid förutsättningar till att vara det när det är många barn och få pedagoger i verksamheten. och det kan skapa frustration hos förskollärarna när de känner att de inte kan utföra sitt jobb så som de önskar. Anna lyfter att, även om man vill vara en närvarande pedagog, kan det vara svårt. Vilken pedagog man har möjlighet att vara påverkas av de förutsättningar organisationen ger. Barbro

uttrycker att det är ett dilemma att man inte hinner se allt som sker mellan barnen och att det är svårt att hinna vara med i barnens lekar och stötta deras samspel när det är stora barngrupper.

7.7.1 Möjligheten till kollegial samsyn och att vara en närvarande pedagog

Alla förskollärare beskriver att de arbetar utifrån läroplanen och med en plan mot diskriminering och kränkande behandling. Men hur de arbetar med att ta fram planen, följa upp och utvärdera den ser olika ut. De beskriver också olika arbetssätt med att implementera den och reflektera med kollegorna på förskolan. Cosmovici Idsøe och Roland (2019) menar att det krävs samförstånd i personalgruppen kring förskolans värdegrundsarbete och bärande begrepp. Sheridan et al. (2015) skriver om vikten av kommunikation och interaktion i ett ledarskap och betydelsen av att diskutera och reflektera tillsammans med såväl kollegor som barn och vårdnadshavare.

Flera av de intervjuade uttrycker en önskan om att utveckla arbetet med att kartlägga förekomsten av kränkningar och att få tid till att utveckla åtgärder och arbeta förebyggande med förskolans miljö och med pedagogernas barnsyn. Vilket stöd som förskollärarna har från ledningen och vilket material och handledning de ges varierar mellan förskolorna. Man kan också ge exempel på när organisatoriska förutsättningar såsom barngruppsstorlekar i förhållande till antal pedagoger skapar svåra förhållanden för att utföra och utveckla det pedagogiska arbetet. Det påverkar också möjligheterna till att vara en närvarande pedagog och förmågan att kunna observera och fånga upp situationer som kan vara kränkande för ett barn.

8. Slutdiskussion och slutsatser

8.1 Förskollärarnas definition och upplevelse av konflikter och kränkningar

I den här studien ställdes frågan om hur förskollärare uppfattar och definierar kränkningar inom förskolan. Den upplevelse vi hade, av att kränkningar inom en förskolekontext är svårdefinierat, kvarstår. Förskollärarna uttrycker att kränkningar och mobbning är allvarliga och ska förhindras men man är inte helt införstådd med begreppens definition och hur det kan ge sig uttryck bland förskolebarn. Vlachou et al. (2011) vittnar om att lärare har svårigheter med att urskilja mobbning från andra typer av konflikter. Samtidigt skriver Hellberg (2019) motsatsen och menar att man generellt sett har blivit bättre på att särskilja konflikter från kränkningar. Kanske har den uppfattningen förändrats mellan det som Vlachou et al. och det som Hellberg skriver?

Förskollärarna i vår undersökning kunde skilja på konflikter gentemot kränkningar och mobbning och gav bland annat som exempel att det finns en skillnad mellan maktförhållanden i en kränkningssituation och i en konfliktsituation. Men förskollärarna hade svårigheter att bedöma vad som räknades som kränkande behandling i just förskolan. De reflekterade både kring hur stor påverkan barnens upplevelse av kränkningar har och hur barnens medvetenhet i handlingen har betydelse samt hur barnens förmåga att kommunicera deras upplevelser påverkar situationen. Pedagogerna har oavsett det ansvar att agera och handleda barnen, var förskollärarna överens om.

Vlachou et al. (2011) menar att lärare ofta visar sig vara restriktiva med att anklaga någon för att mobba eller ha blivit utsatt för mobbning - vilket vi kunde känna igen i intervjuerna, där några av förskollärarna beskrev att man inte vill riskera att skrämman upp någon familj och att något barn pekas ut som förövre. Vi ser här exempel på hur förskollärarna värnar om barnets anseende och självbild.

8.2 Förskollärarnas värdegrundsinriktade arbetssätt i syfte att motverka kränkande behandling

När vi ställde frågor kring förskollärarnas pedagogiska arbete och undervisningsmetoder för att motverka kränkningar, kunde vi känna igen Söderström och Löfdahl Hultmans (2017) forskningsresultat, som visar på att förskolorna anser att kränkande behandling och mobbning

kan motverkas genom ett generellt värdegrundsarbete som präglas av en medvetenhet om det didaktiska arbetet och den pedagogiska miljön.

Förskollärarna i vår undersökning visar på kännedom om vilka sociala förmågor barnen kan utveckla genom den vuxnes agerande och de kunde ge flera exempel där de ville implementera en norm i barngruppen som ska präglas av respekt, empati, förståelse för olikheter och andras perspektiv. En stor del av det förhållningssätt som förskollärarna beskrev kretsade kring att läsa av situationen, att inte dra förhastade slutsatser och att tolka vad intentionen var.

I intervjuerna framgår det att konflikthantering och likabehandlingsarbete är relationellt och situationsbundet och kräver lyhörda pedagoger som kan anpassa sitt språk och förhållningssätt efter situationen. Förskollärarna gav flera exempel på hur de hjälpte barnen att sätta ord på känslor och att beskriva sin upplevelse.

Pedagogen beskrevs, i intervjuerna, som en viktig förebild och via pedagogens förhållningssätt kan klimatet i verksamheten och vilka värden som kommuniceras till barnen påverkas samt skapa normer i barngruppen som respekterar olikheter. Något som inte togs upp i intervjuerna är när en pedagog inte uppträder som en god förebild och hur man som förskollärare och kollega hanterar en sådan situation.

Söderström och Löfdahl Hultman (2017) beskriver att barnen och barnens perspektiv ofta saknas i arbetet med att motverka kränkningar. Vi valde därför att ha det som en fråga i våra intervjuer. Våra intervjupersoner kunde ge flertalet exempel på hur barnen gjordes delaktiga i det främjande arbetet bland annat genom interaktiv forumteater, samtalsforum, boksamtal och utformning av gemensamma regler. På det sättet skapas lärandesituationer för konflikthantering, problemlösning och perspektivtagande.

Förskollärarna i studien visar på exempel på undervisningsmetoder som syftar till att främja likabehandling och motverka kränkande behandlingar både med äldre och med yngre barn. De vittnar således om att ett främjande och systematiskt arbete för att motverka kränkningar där barnen görs delaktiga förekommer på förskolorna i studien.

8.3 Samverkan mellan förskola och hem

Utifrån vår förundersökning av enkäterna samt tidigare studier, kan vi konstatera, att vårdnadshavare inte upplever sig införstådda med förskolans arbete att motverka kränkande behandling och mobbning. När vi frågade hur samverkan med vårdnadshavarna såg ut uttryckte förskollärarna att det var ett förbättringsområde. Även Söderström och Löfdahl Hultman (2017) visar på utmaningar gällande samarbetet mellan förskola och hem och att, den gemensamma förståelsen för grundläggande normer och värderingar som råder i barns vänskapsrelationer, kan förbättras.

Ett gott värdegrundsarbete kännetecknas bland annat genom att vårdnadshavarna görs delaktiga. Barbro lyfter att det krävs att vårdnadshavarna förstår vad vi menar när vi använder begrepp som kränkning och Ronja berättar om hur det med fördel kan vara föremål för diskussion på ett föräldramöte. Utöver Ronjas svar så ser vi lite förslag på hur samverkan med vårdnadshavarna kan förbättras. De ger flera exempel på att dialogen med vårdnadshavarna är komplex men de synliggör inte hur den kan utvecklas.

Vår undersökning visar att språket och begreppen förskollärarna använder i dialogen med vårdnadshavare verkar skilja sig ifrån de begrepp som används i styrdokument och i föräldraenkäten. - Frågan är om det kan ses som en förklaring till varför vårdnadshavarna känner sig osäkra på hur förskolan arbetar med att förebygga kränkande behandling? När förskollärarna kommunicerar med vårdnadshavare kring konfliktsituationer beskriver de ofta situationen och barnets känslor samt förklarar det bakomliggande, med fokus på positiva strategier som stödjer barnet, istället för att värdera det som en kränkning.

8.4 Förutsättningar för ett värdegrundsinriktat arbetssätt

Sheridan et al. (2015) beskriver att förskollärares didaktiska kunnande och kompetens har avgörande betydelse för förskolans kvalitet och för barns lärande och utveckling. I intervjuerna framhålls vikten av fortbildning och kollegialt lärande för att utveckla sin kompetens. Att få diskutera didaktiska frågor kan stärka pedagogens förhållningssätt och ge dem strategier att agera förebyggande och stödja barnen på ett konstruktivt sätt i konfliktsituationer.

Förskollärarna ger flera exempel på utvecklingsområden och lyfter framförallt fram vikten av reflektionstid för att diskutera barn- och kunskapssyn som är grundläggande i värdegrundsarbetet.

8.5 Värdegrundsarbetet i förhållande till de didaktiska frågeställningarna kring vad?, varför? Och hur?

Vi kan konstatera att förskollärarna tycks veta *varför* arbetet med att förebygga och motverka kränkande handlingar är av stor betydelse. Förskollärarna uttrycker sig veta vad deras arbete och förhållningssätt har för betydelse för barnens lärande. Vi kan även se att förskollärarna kan ge exempel på *vad* barnen ämnas lära sig och vilka förmågor som barnen kan utveckla för att inte utsätta någon för kränkande behandling samt *hur* det förebyggande arbetet kan se ut.

Intressant är när Ronja säger sig veta lite om *hur* arbetet ska gå till och att styrdokument ofta refererar till *vad* som ska utföras, inte *hur*. Utifrån vad Ronja och de andra förskollärarna beskriver kan de dock ge väldigt många exempel på hur de arbetar. Björklund och Palmér (2018 se Björklund 2020) menar å andra sidan på att forskning framförallt förhåller sig till *hur* undervisningen ska gå till, snarare än *vad* barnen lär sig. Författarna menar att förskollärare strävar efter att följa läroplanens mål men att det inte sker någon fördjupning i barnens lärande om man inte har kunskap om vad målen innebär för barnen.

Däremot kan vi se att det finns en osäkerhet kring vad begreppet kränkning kan innebära i en förskolekontext. Förskollärarna ger olika exempel på vad en kränkning kan vara, där de flesta definitioner stämmer in på exempelvis Skolverkets (2019) definition. Dock är förskollärarna osäkra på om ett litet barns handling kan anses vara kränkande, kan ett barn förstå vad det innebär och ha en avsikt med sitt agerande? Vi anser att både Skolverket och förskollärarnas definitioner är tvetydiga, vilket visar på begreppets komplexitet.

Både i intervjuerna och i tidigare forskning lyfts vikten av att förstå begrepp, tolka och reflektera kring barnens sociala samspel, kommunicera värden med barn och vårdnadshavare och anpassa sitt förhållningssätt till situationen. Likväl som vilka organisatoriska förutsättningar som verksamheter ger. Det beskrivs som avgörande för hur arbetet mot kränkande behandling tar sig uttryck

9. Vidare forskning

Vår upplevelse är att det inte finns så mycket tidigare studier i ämnet och det material vi har hittat till studien har visat sig vara relativt ny forskning varför det säkerligen finns betydligt mer att utforska i frågan kring kränkningar i förskolan. De vidare forskningsområden som vi vill ge exempel på är följande tre områden: *Konsekvenser av anmälningsplikten*, *En fördjupad inblick i vårdnadshavarnas upplevelse av kränkningar* samt *Hur ett kollegialt lärande kan fungera som främjande i arbetet med att motverka kränkningar*.

Förskolan har skyldighet att anmäla kränkningar när de sker. Vi ställer oss frågande till hur det i sådana fall påverkar barnens möjligheter till att utveckla sociala färdigheter. Vi efterlyser forskning som visar vad en anmäld kränkning leder till. Hur blir den ett stöd för pedagogerna och på vem hamnar skulden för händelsen? Man kan undersöka vad förskolechefer, kommuner och Skolverket ser för värde med att anmäla och hur de tänker att den informationen ska komma förskolor och barn tillgodo.

Man kan även fördjupa sig i hur samverkan mellan förskola och vårdnadshavare ser ut i frågan kring kränkande behandling. Genom intervjuer med vårdnadshavare kan man få en inblick i deras syn på vad kränkande behandling är och hur de upplever förskolans arbete med att motverka kränkande behandling. Man kan genom intervjuerna även få syn på hur vårdnadshavarna själva upplever att förskolan informerar om detta arbete och hur de upplever dialogen med förskolan.

Det vore också intressant att undersöka olika förskolors arbete med att motverka kränkande behandling och göra jämförelser mellan förskolorna. Kan man lyfta fram och lära av de goda exemplen? Sprida organisatoriska strategier och pedagogernas förhållningssätt vidare genom att synliggöra vilka strategier som är framgångsrika? För att göra det krävs en utvidgad studie där fler förskolor ingår och där förskollärarna får värdera hur gynnsamma olika strategier upplevs för att datan ska gå att generalisera.

10. Litteratur och källor

10.1 Litteratur

Björklund, Elisabeth & Bäckman, Kerstin (2020). Från förskolemetodik/pedagogik till förskoledidaktik. I: Bäckman, Kerstin, Elm, Annika & Magnusson O. Lena (red.) *Förskola, barn och undervisning – didaktik i förskolan*. Stockholm: Liber. s. 35-52

Bäckman, Kerstin (2020). Matematikundervisning i förskolan - vad, varför och hur? I: Bäckman, Kerstin, Elm, Annika & Magnusson O. Lena (red.) *Förskola, barn och undervisning – didaktik i förskolan*. Stockholm: Liber. s. 71-87.

Cameron, David & Kovac, Velibor (2017). *Parents and preschool workers' perceptions of competence, collaboration, and strategies for addressing bullying in early childhood*.
Published online: 17 Feb 2017.

Cosmovici Idsøe, Ella & Roland, Pål (2019). *Kränkande beteende i förskolan. Förstå, förebygga och hantera*. Lund: Studentlitteratur.

Engdahl, Ingrid & Ärleman-Hagsér, Eva (2015) *Att bli förskollärare - mångfacetterad komplexitet*. Stockholm: Liber.

Hartman, Sven (2003). *Skrivhandledning för examensarbeten och rapporter*. Falkenberg: Natur & Kultur.

Hellberg, Anna (2019). Förord till den svenska utgåvan. I: *Kränkande beteende i förskolan. Förstå, förebygga och hantera*. Cosmovici Idsøe, Ella & Roland, Pål (red.) Lund: Studentlitteratur. s. 9-10.

Knutsdotter Olofsson, Birgitta (2015) *Lek för livet*. I: *Att bli förskollärare - mångfacetterad komplexitet*. Engdahl & Ärlemalm-Hagsér (red.) Stockholm: Liber.

Kroksmark, Tomas (2007). Fenomenografisk didaktik — en didaktisk möjlighet. *Didaktisk Tidskrift* Vol. 17, No. 2–3, 2007. JÖNKÖPING UNIVERSITY PRESS. Högskolan för lärande och kommunikation, Jönköping.

<https://docplayer.se/9947767-Fenomenografisk-didaktik-1-en-didaktisk-mojlighet.html>

Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Löfdahl Hultman, Annica, Hjalmarsson, Maria & Franzén, Karin (red.) (2014). *Förskollärarens metod och vetenskapsteori*. 1. uppl. Stockholm: Liber.

Patel, Runa & Davidson, Bo (2019). *Forskningsmetodikens grunder att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Johanneshov: MTM

Pramling Samuelsson, Ingrid (2015). Från fenomenografi till utvecklingspsykologi. I: *Att bli förskollärare - mångfacetterad komplexitet*. Engdahl, Ingrid & Ärleman-Hagsér, Eva (red.) Stockholm: Liber.

Sheridan, Sonja, Sandberg, Anette & Williams, Pia (2015). *Förskollärarkompetens i förändring*. Lund: Studentlitteratur.

Skolverket (2018). *Läroplan för förskolan: Lpfö 18*. Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2019). *Hälsa för lärande - lärande för hälsa*.

<https://www.skolverket.se/download/18.2a23c2b1698641e369530/1569845934609/pdf4071.pdf>.

Skolverket (2020). *Kränkande behandling, mobbning och diskriminering*. <https://www.skolverket.se/regler-och-ansvar/ansvar-i-skolfragor/krankande-behandling-mobbning-och-diskriminering>.

Söderlund Wijk, Birgitta (2016). Värdekonflikter i förskolan. I: Emilson, Anette & Moqvist-Lindberg (red.) *Värdefull förskola*. Lund: Studentlitteratur. s. 89–106.

Söderström, Åsa & Löfdahl Hultman, Annica (2017). *Preschool work against bullying and degrading treatment: experiences from an action learning project*, *Early Years*, 37:3, 300-312
Published online: 01 July 2016.

Vetenskapsrådet (2017) *God forskningsred.* Stockholm: Vetenskapsrådet.
https://www.vr.se/download/18.2412c5311624176023d25b05/1555332112063/God-forskningsred_VR_2017.pdf

Vlachou, Maria, Andreou, Eleni, Botsoglou, Kafenia & Didaskalou, Eleni (2011).
Bully/victim problems among preschool children: a review of current research evidence.
Published online: 29 March 2011.

9.2 Otryckta källor

Anna, Förskollärare barn 1-3 år, kommun 1. Intervju K1:F1:P1, 21-03-18.

Linda, Förskollärare barn 4-5 år, kommun 1. Intervju K1:F1:P2, 21-03-26.

Maria, Förskollärare barn 1-3 år, kommun 1. Intervju K1:F2:P1, 21-03-18.

Barbro, Förskollärare barn 3-5 år, kommun 1. Intervju K1:F2:P2, 21-03-28.

Thomas, Förskollärare barn 3-5 år, kommun 2. Intervju K2:F1:P1, 21-03-18.

Martina, Förskollärare barn 3-5 år, kommun 2. Intervju K2:F1:P2, 21-03-18.

Ronja, Förskollärare barn 1-3 år, kommun 2. Intervju K2:F2:P1, 21-04-08.

Pia, Förskollärare barn 1-5 år, kommun 2. Intervju K2:F2:P2, 21-04-11.

10. Bilagor

10.1 Bilaga 1 – Förstudie

Sammanställning av enkätsvar 2020 på enkäten *Våga visa* i Danderyd, Nacka, Sollentuna, Täby, Vallentuna och Värmdö samt brukarenkäter i Södermalm, Hässelby-Vällingby och Järfälla

Kommun:	Frageställning:	Antal "Vet inte" i %:	Var det den fråga flest svarade "Vet inte" på?	Om "nej" vilken fråga fick flest "Vet inte"?	Om "nej" hur många procent fick frågan med mest "Vet inte"?	Kommentar:	Om frågan kring kränkningar inte fått flest "vet inte", fick den näst flest "vet inte"?
Danderyd	Förskolan arbetar medvetet mot kränkande handlingar som t ex mobbning	13%	Ja			Frågan om digital kompetens finns inte med i undersökningen.	
Nacka	Förskolan arbetar medvetet mot kränkande handlingar som t ex mobbning	17%	Nej	Förskolan arbetar med att utveckla mitt barns digitala kompetens	27%	Frågan om digital kompetens är ny och förekommer inte i alla kommuners undersökningar.	Ja
Sollentuna	Förskolan arbetar medvetet mot kränkande handlingar som t ex mobbning	16%	Nej	Förskolan arbetar med att utveckla mitt barns digitala kompetens	20%	Frågan om digital kompetens är ny och förekommer inte i alla kommuners undersökningar.	Ja
Täby	Förskolan arbetar medvetet mot kränkande handlingar som t ex mobbning	20%	Nej	Förskolan arbetar med att utveckla mitt barns digitala kompetens	27%	Frågan om digital kompetens är ny och förekommer inte i alla kommuners undersökningar..	Ja
Vallentuna	Förskolan arbetar medvetet mot kränkande handlingar som t ex mobbning	17%	Ja			Frågan om digital kompetens finns inte med i undersökningen.	

Värmdö	Förskolan arbetar medvetet mot kränkande handlingar som t ex mobbning	14%	Nej	Förskolan arbetar med att utveckla mitt barns digitala kompetens	27%	Frågan om digital kompetens är ny och förekommer inte i alla kommuners undersökningar.	Ja
Järfälla	Jag känner till förskolans arbete med att motverka mobbning, kränkande behandling och diskriminering	12% (W&W 3%)	Nej	På mitt barns förskola ges pojkar och flickor samma förutsättningar. Personalen motverkar aktivt att något barn far illa.	19% 15%	Alla tre frågorna handlar om likabehandling	Nej, tredje plats
Hässelby-Vällingby Stadsdel	Jag upplever att barnen på förskolan ges lika möjligheter att utvecklas oberoende av kön, etnisk tillhörighet, religion eller funktionsnedsättning	7%	Nej	Jag upplever att mitt barn ges möjligheter att använda digitala verktyg i sitt lärande	10%	Frågan om digital kompetens är ny och är under utveckling i verksamheterna.	ja
Södermalms stadsdel	Jag upplever att barnen på förskolan ges lika möjligheter att utvecklas oberoende av kön, etnisk tillhörighet, religion eller funktionsnedsättning	7%	Nej	Jag upplever att mitt barn ges möjligheter att använda digitala verktyg i sitt lärande	16%	Frågan om digital teknik, samt möjlighet att utveckla matematiskt tänkande (9%) kom före	Nej, tredje plats

10.2 Bilaga 2 - Intervjuunderlag

Forskningsfrågor

- Vad är förskollärarnas definition och upplevelse av kränkande behandling och mobbning på förskolan?
- Hur arbetar förskollärare pedagogiskt med att motverka och hantera kränkande behandling och mobbning?
- Hur ges barnen delaktighet och inflytande i arbetet?
- Hur samverkar förskolan med vårdnadshavare?
- Vilka organisatoriska förutsättningar har förskollärarna i arbetet?

Bakgrundsinformation

Förklaring av förkortningar: K: *Kommun*, F: *Förskola*, P: *Pedagog*

Intervjupersoner

***Anna* Intervju K1:F1:P1**

Arbetat 31 år, på nuvarande förskola sedan i 11 år, på samma enhet 15 år.

Förskolan har 5 avdelningar, åldersindelad från 1-5år. Arbetar nu med 2-3 åringar.

Ca 100 barn och 17 pedagoger

***Linda* Intervju K1:F1:P2**

Har arbetat i 25 år som förskollärare, 10 år på denna förskola och 17 år inom samma enhet.

Förskolan har 5 avdelningar, åldersindelad från 1-5år. Arbetar med 4-5 åringar.

Ca 100 barn och 17 pedagoger

***Maria* Intervju K1:F2:P1**

Har jobbat 29 år, som barnskötare sen -80. På nuvarande förskola ca 6 månader.

Förskolan har 4 avdelning plus en avdelning för barn med särskilda rättigheter

ca 77 barn, 12-13 pedagoger och 6 pedagoger på specialavdelningen.

Jobbar med 1-3 åringar just nu.

***Barbro* Intervju K1:F2:P2**

Har arbetat som förskollärare i 11 år, men varit föräldraledig under den tiden också.

Har varit på nuvarande förskola i 3,5 år.

Förskolan har ca 70 barn, 11 pedagoger, 4 avdelningar. utöver det finns en femte avdelning för barn med funktionsnedsättning, med egen personal.

Jobbar med 3-4 åringar, 18 barn och 2,75% pedagoger.

Thomas Intervju K2:F1:P1

Arbetat 9 år. Har även arbetat på skola som fritidspedagog. På den här förskolan 1,5 år drygt.

5 avdelningar. Ca 90 barn, ca 18 pedagoger.

Martina Intervju K2:F1:P2

Jobbat som avdelningsansvarig ca 2 år, jobbat på förskola 15 år. På den här förskolan 3,5 år. 5

avdelningar. Ca 90 barn, ca 18 pedagoger. Arbetar med de barn 3-5år

Ronja Intervju K2:F2:P1

Har jobbat 3 år som förskollärare, men tidigare som barnskötare. Jobbat ca 1 år på nuvarande förskola. 2 avdelningar med barn 1-3 år och 1 avdelning med 4-5 åringar.

ca. 50 barn, 10 pedagoger. Delar lokaler med Språkförskolan.

Pia Intervju K2:F2:P2

Har arbetat som förskollärare sen 25 år, innan dess som barnskötare ca 6 år.

Jobbat i knappt 1 år på språkförskola, drivs dels av kommunen och dels av landstinget.

Vi har 6 barn med språkstörning och 6 barn som vi kallar "dragarbarn" som de barnen kan lära sig av i samspel, totalt 12 barn. På det är vi 3 heltidsanställda och två halvtider och en logoped.

Intervjufrågor

Inledande frågor:

- Hur lång tid har du arbetat som förskollärare?
- Hur lång tid har du arbetat på den här förskolan?
- Hur stor är förskolan? Hur många avdelningar har ni? Hur många barn går hos er? Hur många anställda är ni?

Förskollärarens definition av kränkande behandling och mobbning:

- Kan du ge ett eller flera exempel på kränkande behandling mellan barn
- Hur bemöter ni barnen när en sån händelse uppstår?
- Vilket språk/ begrepp används i dialogen med barnen?
- Hur skulle du beskriva begreppen och skillnaden mellan konflikter, kränkande behandling och mobbning?
- Hur kommunicerar ni med vårdnadshavare när kränkande behandlingar uppstår?
- Använder ni begreppet kränkande behandlingar i kommunikationen med föräldrarna?
- Om inte, vilka begrepp använder ni istället?
- Kan du ge exempel på svårigheter i det arbetet?
- Kan du ge exempel på framgångsfaktorer i det arbetet?

Förskollärarens pedagogiska arbete med att motverka och hantera kränkande behandling och mobbning samt barns delaktighet:

- Hur arbetar ni på förskolan med att främja (skapa gynsamma förutsättningar för...) likabehandling och värdegrundsarbete?
- Hur arbetar ni på förskolan med att förebygga (vidta åtgärder i förväg för att förhindra...) kränkande behandlingar?
- Hur arbetar ni på förskolan med att utvärdera arbetet?
- Hur arbetar ni med värdegrund och likabehandling med barnen?
- Var och när uppstår konflikter mellan barnen?
- Hur bemöter ni dem?
- Hur gör ni barnen delaktiga i arbetet?
- Kan du ge exempel på svårigheter i det arbetet?
- Kan du ge exempel på framgångsfaktorer i det arbetet?
- Vilket stöd får ni ifrån ledningen och kommunen?
- Vilka styrdokument har ni som stöd i arbetet?
- Vilken information och material får ni ta del av?

10.3 Bilaga 3 - Informerat samtycke

Stockholm 2021-03-07

Information om undersökning av hur förskollärare arbetar med att motverka kränkande behandling och mobbning i förskolans verksamhet.

Vi är studenter på det erfarenhetsbaserade förskolläraryrket med interkulturell inriktning vid Södertörns högskola. Denna sista termin på utbildningen skriver vi ett examensarbete som omfattar en mindre undersökning som är relevant för förskolans praktik och vårt kommande yrke som förskollärare. Studien kommer att handla om att undersöka hur man arbetar med värdegrundsarbete och likabehandling för att förebygga kränkande behandling och mobbning mellan barn.

För att samla in material till studien planerar vi att intervjua två förskollärare per förskola vid två förskolor i två olika kommuner. Vi önskar få intervjua er digitalt via Zoom och planerar att spela in intervjun för att kunna analysera materialet. Vi beräknar att intervjun tar en timme och vi delger er gärna resultaten av undersökningen när den är klar.

Genomförandet av uppsatsen är reglerad av etiska riktlinjer som rör tystnadsplikt och anonymisering. Detta betyder att barnets, familjens, personalens och verksamhetens identitet inte får avslöjas. Det insamlade materialet aidentifieras och inga register med personuppgifter kommer att upprättas. Materialet kommer inte att användas i något annat sammanhang utan bara i det egna analysarbetet. Enligt Lärarutbildningens rutiner förstörs materialet efter avslutad utbildning. Den färdiga uppsatsen kommer sedan att publiceras digitalt genom publikationsdatabasen DiVA.

All medverkan i studien är frivilligt och kan avbrytas när som helst, även efter att materialinsamlingen har påbörjats. Om ni samtycker till studien fyller ni i bifogat formulär.

Kontakta gärna oss eller vår handledare för ytterligare information!

Vänliga hälsningar,

Erika Ahlberg

Malin Breet Troili

Handledare:
Daniel Bodén

Formulär för samtycke till deltagande i studie.

Vi **samtycker** till att delta i studien.

Förskolans namn:

.....

Förskolläraren 1 namn:

.....

Förskolläraren 2 namn:

.....

Formuläret återlämnas till Erika Ahlberg eller Malin Breet Troili senast den 21-03-20.
Om du/ni inte samtycker till att medverka i studien så bortse från detta brev.